

TÜRGİŞ DEVLETİ

Prof. Dr. Necati DEMİR

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2009
KÜLTÜR SERİSİ: 1090

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-568-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Kapak Resmi: 690'da darp edilen Türgiş Devleti sikkesi. Ön yüzde ay ve güneşi simgeleyen "Türgiş Devleti bayrağı" yer almakta, arka yüzde Soğd alfabesi ile "Türgiş Kağan Bay Baga" yazmaktadır.

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Necati DEMİR: 20 Nisan 1964'te Ordu'ya bağlı Ulubey ilçesinin Kumanlar köyünde doğdu. Kumanlar İlkokulu (1974), Ordu Fatih Ortaokulu (1977), Ordu Fatih Lisesi (1980), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (1987) mezunudur.

Yüksek lisansını Cumhuriyet Üniversitesinde (1992), doktorasını Selçuk Üniversitesinde (1996) tamamladı. Gaziantep Sarılsalkım Ortaokulunda Türkçe öğretmeni (1987-1990), Sivas Cumhuriyet Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, Cumhuriyet Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak çalıştı.

13 Haziran 1996'da Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'ne yardımcı doçent olarak atandı. 30 Kasım 2000'de doçent, 9 Şubat 2006'da profesör oldu. Yüzü aşkın kitabı, yüzü aşkın makalesi ve bildirisi bulunmaktadır. Bu kitaplarından dört tanesi Harvard Üniversitesinde, yirmi yedi tanesi Almanya'da, bir tanesi Avusturya'da, bir tanesi de Danimarka'da yayımlanmıştır.

1996-2010 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Bölümü'nde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yaptı.

2010 yılında Gazi Üniversitesine atandı. Hâlen Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	15
GİRİŞ.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRGİŞ DEVLETİ'NİN TARİHİ ALT YAPISI

<i>Hun Devleti Dönemi'nde Türgişlerin Ataları</i>	29
Hun Devleti'nin Parçalanması	29
Kuzey Liang Devleti (397-439)	30
Chü-ch'ü Meng hsün Dönemi	31
Mu-ch'ien Dönemi	33
Kuzey Liang Devleti'nde Fetret Dönemi	33
Bozkurt Destanı	35

İKİNCİ BÖLÜM TÜRGİŞ DEVLETİ'NE GİDEN SÜREÇ

<i>Köktürk Devleti</i>	39
<i>Batı Köktürk Devleti</i>	40
İstemi Kağan Dönemi (552-576)	40
Tardu (Ta-t'u Han, Pu-kia Kağan) Dönemi (576-603)	47
İltigin Buyruk Kağan / Ni-li Kağan Dönemi (603-605)	50
Ni-küe Ç'u-lo Kağan (Tarman Çora Kağan) Dönemi (605-611)	51
Şikoev Kağan (Şo-koei / Şe-kui) Dönemi (611-618)	53
Tung Yabgu (T'ung şe-Hu) Dönemi (618-630)	55
Bagatur Si-pi Dönemi (630-631)	57
Şi Şe-Hu Kağan Dönemi (632-633)	57
Ni-Şu Mo-ho Şad / Tu-lu Kağan Dönemi (632-634)	58
Tie-li-şi Kağan Dönemi (634-638)	58
Batı Köktürk Devleti'nin Yıkılma Süreci	60
Batı Köktürk Devleti Topraklarında Çin Yapılanması	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRGİŞ DEVLETİ'Nİ OLUŞTURAN BOYLAR

<i>Türgişlerin Devlet Olma Süreci</i>	69
<i>Türgiş Devleti'nin Temeli Olan Onok Boyları</i>	71
<i>Tölis Boyları / Tu-lu Boyları</i>	73
Ç'u-mu-kun	74
Hu-lu-wu	76
Şe-şo-t'i	76
Türgiş	77
Şu-ni-şi	79

<i>Tarduş Boyları / Nu-şi-pi Boyları</i>	80
A-si-kie.....	80
Ko-şu kü-e.....	81
Pa-sai-kan.....	81
A-si-kie.....	81
Ko-şu.....	81
<i>İli Nehri Anlaşması ve Batı Köktürk Devleti'nin Bölünmesi</i>	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM TÜRĞİŞ DEVLETİ

<i>Türğiş Devleti'nin Kuruluşu</i>	87
<i>Uçele [Ulaş] Dönemi (690-706)</i>	93
<i>Sou-Ko (Soge? / Sakal?) Dönemi (706-710)</i>	111
<i>Köktürk Devleti'ne Bağlılık Dönemi (710-716)</i>	121
Bars Kağan Dönemi (710-712)	121
Bilge Kağan Dönemi (712-716)	122
<i>Su-lu Kağan (Salur Kazan) Dönemi (716-738)</i>	129
<i>Su-lu Kağan'ın Veziri Kül Çor (ö. 739)</i>	161
<i>Sarı Türğiş Devleti ve Kara Türğiş Devleti</i>	164
Kara Türğiş Devleti	164
Ko-ço / T'ou-ho-sien Çur (Kut Çor) Dönemi (738-739)	165
Ör-wei Dönemi (739).....	169
A-şi-na Hin Dönemi (739-742)	170
İl Etmış Kutlug Bilge Dönemi (742-744)	170
Türğiş İ-po Kağan (749-753)	172
Kutluk Bilge / Tengride Bolmuş (753-?)	173
A-to p'ei lo (Boyla) (759)	173
Sarı Türğiş Devleti.....	174
Eulvei (İlbey?) Dönemi (738)	174
Baga Tarkan (739-742)	174
<i>Türğiş Devleti'nin Sonu</i>	177
<i>Türğiş Devleti'nin Dağılışı</i>	180
<i>Türğiş Devleti'nden Oğuz Yabgu Devleti'ne Oğuzlar</i>	185
Sonuç	186

BEŞİNCİ BÖLÜM

<i>Türğiş Devleti Dönemi'nde Kültürel Hayat</i>	191
Türğişlerde Kültür ve Medeniyet.....	191
<i>Türğişlerde Devlet Yönetimi ve Ordu</i>	193
Devlet Yönetimi, Başkent-Devlet Merkezi-Saray	193
Türğişlerde Hakan Seçimi ve Sonrası	196
Kağan, Kağan Damgası	197
Türğişlerde Bayrak ve Tuğ	197
Hükümet (Ayukı).....	199

Devlet Kadrosu	200
Devlet Törenleri, Hakan Atama Törenleri, Devlet Meclisi ve Toy	200
Ordu-Ordu Birlikleri	203
Posta ve Posta Teşkilatı	207
<i>Sosyal Yapı</i>	209
Kişi	209
Aile (Oğuş)	209
Urug	210
Boy (Bod) Bodun	211
İl (Devlet)	220
<i>Toplum Hayatı ve Geçim</i>	222
Şehir Hayatı, Çarşı, Pazar	222
Şehirleşme ve İskan	223
Toplum Hayatı	224
Eğitim	224
Hukuk	230
Ekonomi	232
Köy Hayatı ve Kırsal Alanda Yaşam	234
Tarım	235
Tıp ve Tedavi	237
<i>Dil ve Edebiyat</i>	239
Dil	239
Köktürk Yazısı ve Günümüze Kalan Dil Yadigârları	242
Altın Köl (Bars Kağan) Yazıtları	242
Talas Yazıtları	245
Issık Göl Yazıtları	251
Koçkor Yazıtları	251
Soğd Yazısı ve Günümüze Kalan Dil Yadigârları	252
Edebiyat	253
Şu Destanı	253
Dede Korkut Kitabı / Salur Kazan Destanı	259
<i>Ticaret Hayatı</i>	264
Ticaret	264
Para	264
İlk Dönem Sikkeleri	268
Türgiş Devleti Dönemi'ne Ait Diğer Buluntular	279
Yollar ve Ticaret Yolları	280
<i>Dini Hayat</i>	283
<i>Sosyal Hayat</i>	285
Kadın - Erkek	285
Zaman ve Takvim	289
Mimarlık ve İskan	290
<i>Sanat ve Zanaat</i>	292
Sanat	292
Madencilik	293

Silah Sanatı	295
El Sanatları ve Süs Eşyaları	296
Heykeltıraşlık	296
Resim	297
Müzik	298
Seramik	301
Dokuma ve rme	306
Keçe ve Keçecilik	307
Dericilik	308
Koşum Takımı	308
Teknoloji	310
Tekerlekli Araba	310
Değirmen	310
<i>Kültür</i>	313
Gelenek ve Görenek	313
Beslenme Kültürü	314
Giyim Kuşam	315
Cenaze ve Defin İşlemleri	316
Mezar, Kurgan - Tümülüs	318
Beşik	319
<i>Coğrafiya</i>	321
<i>Sonuç</i>	333
KAYNAKÇA	335
DİZİN	341

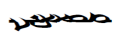
ÖN SÖZ

Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan halkının ataları Oğuz Türklerinin kurduğu *Türgiş Devleti*, Köktürk Devleti'nden sonra tarihte "Türk" adı ile kurulmuş ikinci Türk devletidir.

Türgiş, Batı Köktürk Devleti'ni oluşturan Onok boylarından birinin adıdır. Adına ilk olarak 651'de Çin kaynaklarında İli Nehri çevresinde yaşayan boy olarak rastlamaktayız. Zaman içerisinde aynı dili konuştukları boyları kendilerine bağlayarak devlet kurmuşlardır. Dolayısıyla Köktürk Devleti'nin kurulduğu 552'den itibaren tarih sahnesindedirler. Bu tarihten önceye ait kayıt olmadığı için faaliyetleri bilinmemektedir. Çin kaynaklarını yazarlar, onları ilk olarak Altay Dağları'nın güney batı eteklerinde görmüştür. Sonra bir kısmı Ebinor Gölü çevresine, bir kısmı da Beşbalık yakınlarına göçmüştür.

Köktürk Devleti, 552'de kurulunca devletin batı kısmını yönetmekle Yabgu unvanı ile İstemi görevlendirilir. İstemi Yabgu'nun görevi, batı tarafında on boyu yönetmektir. Bu yüzden Batı Türkleri tarihte *Onok Türkleri* ya da Yabgu Türkleri (Çin kaynaklarında: *Şe-hu T'u-kıue*) adı ile anılır. 582'de Batı Türkleri, Batı Köktürk Devleti adıyla bağımsızlığını ilan eder.

Türgiş Devleti, Batı Köktürk Devleti yıkıldıktan sonra onların bakiyeleri tarafından 690'da Tanrı Dağları, Yedisu ve İli Nehri Vadisi'nde kurulmuş bir Türk devletidir. Bu devlet Onokların Tölis (Tu-lu) kanadında yer alan Türgiş boyunun önderliğinde kurulduğu için Türgiş adını almıştır. 738'de Su-lu Kağan'ın ölümünden sonra iç çatışmalarla zayıflamaya başlamış ve birliğini kaybetmiştir. Kara Türgişler ve Sarı Türgişler olarak ikiye bölünmüştür. Kuzeydoğuda Uygurlar ile girdiği mücadeleyi kaybeden Karluklar, önce Türgişlerin yurduna sığınmıştır. Sonra da Türgişlerin yurdunu ellerinden alarak 766'da Türgiş Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmıştır. Türgiş Devleti halkı olan Türklerin bir bölümü Çin, Karluk, Tibet ve Uygurlara sığınmıştır. Bir bölümü Altay Dağları'na geri dönmüş, bir bölümü Fergana Vadisi'ne göçmüş, bir bölümü Maveraünnehr'e ve Harezm'e inmiştir. Ağırlıklı bölümü ise Seyhun Nehri ve Ceyhun Nehri boyları ile Aral Gölü çevresine yerleşerek Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuştur. 776'da kurulan Oğuz Yabgu Devleti, son yabgusu ya da hanı Şah Melik, diğer adı ile Kılıç Arslan'ın 1042'de ölmesi ile yaklaşık 266 yıl hüküm sürdükten sonra tarih sahnesinden silinmiştir.

Türgiş adı, Türgiş Devleti'ni kuran Uçele (Ulaş) tarafından darp edilen sikkede bütün ünlü ve ünsüz harfler gösterilerek "Türgiş" biçiminde yazılmıştır. Sözcük Köktürk Yazıtları'nda "Türgiş" olarak yazılmıştır. Köktürk Yazıtları'nda ek ünlüsü gösterilmeden "𐰉𐰪𐰸𐰸" (Türg[i]ş) biçiminde nak-

GİRİŞ

Devlet olmanın şartları bulunmaktadır. Sınırları belli bir yurt, bağımsızlığın simgesi bayrak, yurdu yöneten bir kağan, yurdun güvenliğini sağlayan ordu, adaleti sağlayan yargı sistemi, ekonomiyi canlı tutacak millî para bunlardan en önemlileridir. Türgiş Devleti, bunların hepsine sahiptir. Hepsine sahip olduğu için tarihteki yerini devlet olarak almıştır.

Pek çok tarihî kaynakta Türk adı ile kurulmuş devletler arasında *Köktürk Devleti*, *ed-Devlet-i Türkiye* (Mısır Memlûk Devleti) ve *Türkiye Cumhuriyeti* sıralanmaktadır. Türgiş Devleti'ne yer verilmemektedir. Halbuki *Türgiş*, Türk sözcüğü ile /-ş/ çokluk ekinin¹ birleşmesi ile bütünleşmiş olup “*Türkler*” anlamına gelmektedir. Türgiş Devleti, tarihte Türk adı ile kurulmuş ikinci Türk devletidir.

Türgiş Devleti, Hun Devleti'nin bir parçası olarak tarihte yerini alan *Onokların* doğu tarafında yerleşik *Tölis* boylar birliğine bağlı *Türgiş* boyu beyi *Uçele* (Ulaş) tarafından 690'da kurulmuştur². Boylar birliğinde boy sayısı zamanla çoğalmış, daha sonra onlar *Oğuzlar* adı ile tarihteki yerini almışlardır.

Araştırmacılara göre Çin kaynaklarında adı geçen Wu-huan'lar (veya Wu-wan) Oğuzların atalarıydı. Memleketleri Ting-İng'lerin güneybatısında ve Wu-sunların kuzeydoğusunda idi. Mao-tun onlar ile savaştı. Kalanları Hunların doğusuna kaçtı. Wu-huan kadınları yün ve halı dokur, işleme işlerdi. Erkekleri ok, yay, at koşumları yapardı. Altın ve demir işlemeyi bilirlerdi. Tabgaç Devleti devrinde, dilleri Türkçe olan Tabgaç boyları arasında yer almakta idiler: Tabgaçların ekserî boyları Türk idi: “Wu-huan” adının aslı Türkçe Ugan (semavî, yüksek manasına) idi: Çinlilerin “Hsien-pi”, “Mu-yun” ve “T”u-yü-hun” dediği boylar, Tabgaçlar gibi Türk idiler³.

¹ Tarih araştırmacıları bu sözcüğü çoğunlukla Töles biçiminde yazmayı tercih etmişlerdir. Orman, ağaçlar anlamındaki *yış* (< *ı-y-ış*) (Ötüken Yış: Ötüken Ormanı) sözcüğü de /-ş/ çokluk eki ile yapılmıştır. Yine Türk boy adlarından Tölis (Töl-i-s) sözcüğü de /-s/-ş/ eki ile çoğul hâle getirilmiştir.

² Selçuklu Devleti'nin çekirdeği ve yöneticisi Kınık boyu, Osmanlı Devleti Kayı boyu tarafından kurulduğu gibi Türgiş Devleti de Türgiş boyu tarafından kurulmuş ve yönetilmiştir.

³ Emel Esin, “İç Asya'da Milattan Önceki Bin Yılda Türklerin Atalarına Atfedilen Kültürler”, *Türkler*, C. 1, s. 514.

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ'NİN
TARİHÎ ALT YAPISI

Hun Devleti Dönemi'nde Türkişlerin Ataları

Hun Devleti'nin Parçalanması

Hun Devleti'ni gücünün zirvesine ulaştıran ve bütün Türk boylarını tek bayrak altında toplayan Mete, MÖ 174'te öldü. Oğlu Ki-ok'a babasından çok güçlü bir devlet kalmıştır.

Mete'nin oğlu Ki-ok, MÖ 160'ta ölüş. Yerine *Kün Han* geçer ve onun saltanatı MÖ 126'ya kadar 34 yıl devam eder. Sonra İti-şa Han (MÖ 126-114), O-ui Han (MÖ 114-105), O-su-lı Han (MÖ 105-102), Su-t'e Ho Han (MÖ 101-96), Huluku Han (MÖ 95-85), Hu-yen-ti Han (MÖ 85-68), Hi-li kun-ku Han (MÖ 68-60), Wu-yen-chü-te Han (MÖ 60-58) Hun hakanı olarak tarihteki yerini alır.

MÖ 58 yılında Huhanyeh tahta çıkar. Onun zamanında kardeş kavgalarından dolayı Hun Devleti MÖ 57'de önce beşe bölünür, ancak MÖ 54'te ise Huhanyeh ve Çi-çi ayakta kalabilir. Bu tarihte iki kardeş savaşır. Çi-çi Han galip gelir. Huhanyeh kendisine bağlı boy-lar ile Çin hakimiyetini kabul eder.

Kuzeyde kalan Çi-çi'ye bağlı Hun boyları önce İli Nehri ve Issık Göl çevresine indi. Daha sonra da Aral Gölü çevresine yönelir. Ancak Çin ve Hunların saldırısı sonucu Çi-çi MÖ 36'da ölüş. Kardeşi Huhanyeh ise MÖ 31'de ölüş.

Çi-çi'den sonra ona bağlı boylar batıya göçtü ve Avrupa Hun Devleti'ni kurdular. Çin esaretine giren ya da Çin ile ortak hareket eden Hunlar da inişli çıkışlı zamanlar yaşadılar. Bazen güçlendiler bazen de sessizlik içinde hayatlarını sürdürdüler.

Mete soyundan gelen Hunların Çin içerisinde küçüklü büyüklü 16 devlet kurdukları bize ulaşan bilgiler arasındadır. Bunların içerisinde önemli sayılan kısa ömürlü dört devlet dikkat çekmektedir. 1. *I. Chao (Ön Chao) Devleti* (304-329), 2. *II.Chao (Arka Chao) Devleti* (319-351), 3. *Hsia Devleti* (407-431), 4. *Kuzey Liang Devleti* (397-439).

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ'NE
GİDEN SÜREÇ

Köktürk Devleti

Birinci Köktürk Devleti, 552 yılında büyük yabgu T'u-wu'nun oğlu Bumin Kağan (Tuman İli Kağan, Çin kaynaklarında T'u-men) tarafından Ötüken'de kurulmuştur.¹ Bu devletin temel taşını, daha önce yıkılan Hun Devleti'nin bakiyeleri oluşturur. Köktürk Devleti, Kuzey Liang Devleti'nin bir anlamda devamıdır. Kurulan bu devlete *Oğuzlar, Uygurlar, Tölis ve Tarduş boyları, Altay Karlukları, Kırgızlar, Tür-gişler* ve diğer küçük boylar katılmıştır.

¹ T'u-wu, Büyük Yabgu demektir. Onun atası A-hien şad, onun atası Na-tu-lu ve Aşına ailesidir.

Batı Köktürk Devleti

Daha önce de belirtildiği gibi 552’de Bumin Kağan yönetiminde, merkezi Ötüken olmak üzere, Köktürk Devleti kurulmuştur.

Türk devlet geleneğinde devlet, doğu ve batı olmak üzere iki kanada bölünmektedir. Çünkü genişleyen toprakları merkezden kontrol etmek oldukça zordu. Doğu tarafını büyük kağan yönetmektedir. Batı tarafında ise ileride doğu tarafını yönetecek kişi “Yabgu” olarak görevlendirilmekte idi. Devletin batı kanadına daha çok küçük erkek kardeş ya da kağanın bir oğlu atanmakta idi. İleride doğu kantatta ihtiyaç duyulacak tecrübeli devlet adamları da batı tarafında görevlendirilmekteydi.

Köktürk Devleti kurulunca genişleyen toprakları kontrol güçleşmişti. Batı tarafı sınırlarında Bizans’ın ve İran’ın yakından takip edilmesi gerekmektedir. Ayrıca ülke içindeki boylar da toplu yaşadıkları için her biri ayrı bir güç merkezi idi.

İstemi Kağan Dönemi (552-576)

Köktürk Devleti’nin batı kolunun yöneticisidir. Köktürk Yazıtları’nda adı iki kez “𐰽𐰺𐰍 𐰋𐰏𐰖𐰚” biçiminde geçmektedir. Araştırmacılar bu sözcüğü *İstemi Kağan* veya *İştemi Kağan* olarak iki şekilde okumuşlardır. Ancak doğru olanı *İstemi* gibi görünmektedir. Bizans kaynaklarında *Silzibulos*, Çin kaynaklarında *Sche-ti-mi*, Arap kaynaklarında (Taberî) *Sincibu* olarak anılmaktadır.²

İstemi, Türk ulusunu ve tarihini diriltten meşhur Aşena / Asena ailesinin bir ferdidir. Aşena / Asena ailesinin Türk tarihini nasıl dirilttiği Bozkurt Destanı ve Ergenekon Destanı’nda anlatılmaktadır. Dedesinin adı Na-tu-lu, babasının adı T’u-wu’dur. Ağabeyi Doğu Köktürk Devleti hakanı Bumin Kağan’dır (Tuman İli Kağan, Çin kaynaklarında T’u-men). Üç oğlu olduğu bilinmektedir. Onların

² Saadettin Gömeç, *Kök Türk Tarihi*, Ankara 1997, s. 13-14.

adları; Tardu (Pu-kia Kağan), Türk Şad, Kakim'dir. İlk unvanı Yabgu'dur.

Köktürk Devleti kurulunca doğu kanadının yönetimini Bumin Kağan kendisi aldı. Batı tarafının yönetimine ise eski bir Türk devlet geleneğinin devamı olarak, Bumin Kağan'ın küçük kardeşi İstemi, "Yabgu" unvanıyla atandı. Köktürk Yazıtları'nda İstemi şöyle tanıtılır:

Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, **İstemi Kağan** oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini töresini tutuvermiş, düzenleyivermiş (KT D 1); "İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, **İstemi Kağan** oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzene sokuvermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tâbi kılmış (BK D 3).

İstemi'nin "Kağan" unvanıyla anılması, Bumin Kağan'ın 553'te ölümünden sonra Köktürk Hakanlığı'nın tamamının yönetimini ele alması ile ilgilidir. Kaynaklardan öyle anlaşılmaktadır ki İstemi, çok kısa süre sonra Kağanlığı Bumin Kağan'ın oğullarına bırakmış ve başkenti *Ak Tağ / Ak Tag'*a geri dönmüştür.

İstemi Yabgu, devletin batı tarafındaki boyları 552'den 576'ya kadar 24 yıl yönetmiştir. İstemi Kağan'ın merkezi, İli Nehri'ne dökülen Tekes ve Kenges /Kunges ırmakları arasında yer alan *Akdağ* idi.³ Burası Issık Göl'ün doğusunda, Issık Göl ile Altay Dağları arasında yer almaktaydı.⁴ Sağlığında, merkez Tanrı Dağları olmak üzere, devletin sınırlarını kuzeyde Altay Dağları'nın eteklerinden akan İrtiş Nehri'ne, batıda Hazar Denizi'ne, doğuda Türkistan'ın ortalarına, güneyde Taşkent'in kuzey kısımlarına kadar genişletti. Tölis ve Onogur boylarını kendisine bağladı. İstemi böylece 2 yıl içerisinde Orta Kazakistan, Yedisu ve Harezmi'nin kuzeyini hakimiyeti altına aldı.⁵

³ Bizans kaynaklarında Ak Tağ'ın Altın Yış'ta olduğu bildirilmiştir. Ak Tağ'ın Tekes Nehri yakınlarında, Karaşar'ın kuzeybatısında olduğu düşünülmektedir (bk. Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, Ankara 1971, s. 97).

⁴ Hüseyin Salman, *Türgişler*, Ankara 1998, s. 3.

⁵ Lev Nikolayeviç Gumilëv, *Eski Türkler*, (çev. D. Ahsen Batur), İstanbul 2019, s. 51.

Ak Tağ

(<https://www.google.com/maps/place/Tekes+River/et:02.01.2022>)

Akdağ, günümüzde Doğu Türkistan yani Çin'in işgal ettiği sınırlar içerisinde yer almaktadır.

Tölis boyları, Karluklar, İ-wu (Hami) ve Hu'lar Köktürk Devleti'nin batı kısmına tabi oldular. Fakat Tölis boyları devletin asıl unuru idi.

İstemi Kağan da Türk devlet geleneğini ve hakimiyet anlayışını uyguladı. Köktürk Devleti'nin batı kanadını yani Tölisleri doğu ve batı olarak teşkilatlandırdı. Bunlardan Tölis (Tu-lu) boyları doğuda yerleşik idi. Tarduş (Nu-şi-pi) boyları ise batı tarafında oturmakta idi⁶. Her ikisi de beşer boy olarak düzenlendi. Aslında bu on boyun dışında başka boyların da olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Öyle görünmektedir ki bu boyların bir kısmı Köktürk Devleti'ne bağlan-

⁶ Oklar unvanı ile sağlı sollu devleti ve boyları düzenlemek Türklerde baştan beri bir gelenektir. Hunlar; sağda 12, solda 12 olmak üzere 24 boydan oluşmakta idi. Sol taraftaki bey ve komutanlar doğuda oturmakta idi. Sağ taraftaki beyler ve komutanlar batıda oturmaktadır. Boyların her birinin kendine ait toprağı var idi. Su ve otlakları takip ederek sürekli yer değiştirenlerdi. Devleti yöneten asıl kadro doğu tarafta görevli idi. Batı tarafında da doğuya bağlı olmak üzere aynı idareci kadro görev yapmaktaydı. Onok konusu bu geleneğin devamı gibi görünmektedir. Bununla birlikte Oğuz Yabgu Devleti'ni oluşturan Oğuzlar ıpkı Hunlar gibi önce Üçoklar ve Bozoklar olarak iki tarafta yerlerini almışlardı. Üçoklar ve Bozokların 12'şer olmak üzere 24 boyu bulunmakta idi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ'Nİ
OLUŞTURAN BOYLAR

Türğişlerin Devlet Olma Süreci

Daha önce de bahsedildiği gibi 679 yılında bağımsızlık hareketi başlatan Onok beyi *A-che-na Tou-tche* (ok. Tu-ce) Çinliler tarafından hile ile yakalanıp tutsak edilmişti. Onun yerine 682 yılında gelen Onok beyi *A-che-na Koi-pou-çur* da çok geçmeden bağımsızlık hareketine girişti. Fakat o da yenildi. Çinlilerce pek çok Onok beyi tutuklanıp Çin sarayına götürülmüştü. Götürülenler arasında Türğiş beyleri de bulunmaktaydı. Bu darbeden sonra Onok boyları arasındaki birlik bozulmuştu.¹

A-che-na Koi-pou-çur, 682 yılındaki bağımsızlık mücadelesini kaybedince Onoklar ümitsizliğe düşüp gelişmeleri akışına bırakmıştır. Artık aralarından bir yönetici çıkaramayacak duruma gelmişlerdi. Zira çıkan her yöneticiyi Çinliler bir halli yok etmekte idi. Fakat her şeye rağmen boylar hâlinde yaşamaya devam ettiler.

Çin 661-666 yılları arasında zayıflamıştı. 670'te Çin ile Tibet arasında savaş çıktı, sonunda Çin ağır bir yenilgiye uğradı. Bu yenilgi Çin'in batı ile ilişkilerini kesmesine sebep oldu. *Asena-yuen-kim Tu-lu Han*'ın beş boyunu bir araya topladı. *Asene Hou-che-lo* da beş Tarduş (Nu-şi-pi) boyunu toparladı.²

Çin bu bölgeye müdahale edemeyince Türkler yeniden toparlanmaya başladı.³ Bu durum 690 yılına kadar devam etti.

Aslında bağımsızlığa giden süreç Çin İmparatorluğunun 686'da Issık Göl'ün batısında yer alan boylara idareci olarak *A-che-na Hou-che-lo*'yu (ok. Hu-şe-lo) atamasıyla başladı. *A-che-na Hou-che-lo* tamamen Çin İmparatorluğu adına çalışmakta idi. Halk onu kabul lenemedi. Bunun üzerine o da halka çok sert davrandı. Onok boy-

¹ Salman, *age*, s. 14-15.

² Guignes, *age*, s. 534.

³ Roux, *age*, s. 142.

larının batı kolunu iyi idare edemedi. Sonuç olarak A-che-na Hou-che-lo (ok. Hu-şe-lo) halkın tepkisine dayanamayarak tebasından 70 bin kişiyi yanına alarak Çin'e kaçmak zorunda kaldı.⁴ Bu süreçte Türgiş boyu beyi Uçele (*Ou-tche-le*, ok. Uçele, Dede Korkut Kitabı'nda: *Ulaş*) başta A-che-na Hou-che-lo'ya bağlı Baga Tarkan unvanlı bir boy beyi iken iyi bir mücadele vermiş, halkına güven vermişti.⁵

Onoklar Çin baskısında yaşarken Türgiş boyu beyi Baga Tarkan Uçele, 690 yılında bir umut olarak ortaya çıktı. Mücadeleler sırasında hem itibar hem de güven sağlamıştı. Umudunu yitirmiş Onok boylarını bir araya topladı. Diğer boyların ve beylerin de onun çevresinde birleşmesi ile 690'da Türgiş Devleti'ni kurdu. Türgiş Devleti, Batı Köktürk Devleti toprakları üzerine kurulmuştur. Pek çok konuda onların devamıdır. Çevre ülkelerle ilişkileri de sanki miras kalmış gibidir.

Türgişler küçük bir boy iken kısa zamanda çoğaldılar. Donanımlı yöneticileri ve disiplinli orduları sayesinde diğer boyları kendilerine bağlayıp güçlü bir devlet hâline geldiler.

⁴ Guignes, *age*, s. 534.

⁵ Köktürk Devleti'nin ünlü veziri Tonyukuk'un da lakabı *Baga Tarkan*'dır. Bu sözler vezirlik ve başkomutan anlamına gelmekte olup muhtemelen kağanlık gibi, babadan oğula geçiyordu. Baga Tarkan unvanının hem Köktürklerde hem de Türgişlerde eş anlamda karşımıza çıkması, bu iki Türk devletinin yönetim açısından birbirine benzediğini ortaya koymaktadır.

Türğiş Devleti'nin Temeli Olan Onok Boyları

Onok boyları İstemi Kağan tarafından doğu kanadı ve batı kanadı olarak teşkilatlandırılmıştı. Daha önce de belirtildiği gibi *T'ung Şe-hu'*nun 630'da ölümünden sonra anlaşmazlıklar ortaya çıkınca Onok boyları ikiye bölünmüştü. Bu boylardan sol kol Töis (Tu-lu) boyları Issık Göl'ün doğusunda, sağ kol Tarduş (Nu-Şi-pi) boyları ise batısında oturmakta idi. Çince imla ile yazılan Tu-lu'nun Türkçe karşılığı "Tölis"⁶ Nu-Şi-pi'nin "Tarduş" olduğu Köktürk Yazıtlarından anlaşılmaktadır. Bu boylar birliğinin yöneticileri de iki ayrı liderdi. Yani Batı Köktürk Devleti yıkıldıktan sonra ülke bölünmüş, paramparça olmuştu. Bu boylar yıllarca bitmez tükenmez bir azimle birbiriyle savaşırmıştı.

Batı Köktürk Devleti'nin tahtına 634'te Tu-lu Kağan'ın kardeşi *A-Şi-na Ho-lu Kağan* (İşbara Kağan, İşbara Dielishi, İşbara Tölis Şad) geçti. Kendisine *Şa-po-lo Tie-li-Şi* unvanı verildi. O, 635 yılında otoritesini düzeltmek ve devleti güçlendirmek amacıyla kağanlığını yeniden *on boy olarak düzenledi*. Ülkeyi de on idarî bölgeye ayırdı. Her

⁶ Çin kaynaklarında Kanğlılar / Tölisler / Kao-ch'e'lerin Hun hakanının kızı ile bir kurttan türediğini anlatan bir destan / efsane bulunmaktadır. Destan şöyledir: "Kao-çı Kağan'ın çok akıllı iki kızı varmış. (Bazı kaynaklar üç kızı vardı, diyorlar). Bu kızlar o kadar akıllı ve o kadar iyi imişler ki, babaları şöyle bir karara varma zorunda kalmış. Kağan demiş ki; "Ben bu kızları, nasıl insanlarla evlendirebilirim! Bunlar o kadar iyi ki, bu kızlar ancak Tanrı ile evlenebilirler!" Bunu diyen Kağan, kızlarını alarak götürmüş ve bir tepenin başına koymuş. Burada kızları, Tanrı ile evlensinler diye beklemiş. Kızlar bu tepede Tanrı'yı bekleye durmuşlar. Aradan epey zaman geçmiş. Ama ne Tanrı gelmiş ne de onlarla evlenmiş, kızlar böyle bekleşe dururlarken, tepenin etrafında, ihtiyar ve erkek bir kurt görünmüş. Kurt, tepenin etrafında dolaşmaya başlamış ve bir türlü de orayı bırakıp gitmemiş. (Küçük) kız kurdun bu durumunu görünce şüphelenmiş ve kardeşine: "İşte bu kurt Tanrı'nın ta kendisidir. Ben inip, onunla evleneceğim." demiş. Kardeşi, gitme, diye ısrar etmiş ama, kız dinlememiş. Tepeden inerek kurtla evlenmiş ve bu suretle Kao-çı halkı bu hükümdarın kızı ile kurttan türemiş" (Ögel, *Türk Mitolojisi*, C.1, s. 17-18; W. Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 73). Kurttan türemiş olduklarından bunların şarkıları bugün bile kurtların ulumasına benzemektedir (Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 73).

bir boyun başında kendisine ok verilmiş, boy beylerini şad olarak tanıdı.⁷

618-907 yılları arası olayları içeren Tang hanedanı Tarihi'nde Türğişlerin ortaya çıkışları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Fakat onların kendi aralarında "sarı" ve "kara" olarak ikiye ayrıldıkları anlatılmaktadır.⁸

Türklerin bu bölümüne Onok denmesi hiç şüphesiz onların on boydan oluşmasından kaynaklanmaktadır. Bellidir ki onlar aynı atadan gelmektedir. Zaman içerisinde çoğalmışlar ve birlikteliklerini kaybetmemişlerdi. Yan yana, omuz omuza yaşayarak kederi ve sevinci paylaşarak millet olmuşlardır.

On boy önce sağ ve sol olarak ikiye ayrılmaktadır. Başlangıçta boy beyleri *şad* unvanı taşımaktaydılar. Sonradan değiştirilmiştir. Tarduş (Nu-şi-pi) boyu beylerine *Erkin*, Tu-lu (Tölis) boyu beylerine *Çor* unvanı verilirdi. Bu on boya bir ok adı verildi. Bu kabile adları "on aile" adı ile aynı oldu. Kaynaklarda her bir boya bir ok verildiği için onların Onok adı aldığından bahsedilmektedir. Bizce *ok* > *og* sözcüğü, oğul sözcüğünün köküdür. /-l/; "*ard-ıl*: art arda gelenler", "*ağ-ıl*: ayın çevresindeki aklıklar", "*çak-ıl*: küçük taşlar" örneklerinde olduğu gibi çokluk eki olmalıdır. Yani ok, zamanla teklik olarak kullanılan ancak çokluk anlamı bulunan oğul sözcüğünün tekliği olarak düşünmek gerekir. Bu durumda *on ok*, *on oğul* anlamındadır. Zira yine Eski Türkçede çokluk eki -ş ile gelişen *oğuş* sözcüğü de *aile*, *kabile*, *boy*, *soy* anlamında olup sonuçta *Oğuz* sözcüğü gibi oğulları ifade etmektedir.

Sağda (doğu tarafında) başlarında beş büyük *çor /çur* atanmış olan beş Tu-lu (Tölis) boyu vardır. Onlar Sui-şi (Tokmak)'ın doğusunda ikamet ederlerdi.

Solda (batı tarafında) da başlarında beş büyük *serkin / erkin* atanmış beş Tarduş (Nu-şi-pi) boyu vardı. Onlar Sui-şi'nin (Tokmak) batısında ikamet ederlerdi.

Çu Nehri ve Talas Nehri havzalarında çeşitli şehir kalıntılarında *erkin* ve *çor* unvanıyla bastırılmış paralara rastlanmaktadır.⁹ Bu durum Onok boylarının birbirinden farklı para bastırdığı anlamına gelmektedir.

⁷ E. Chavannes, *Documents Sur les Tou-kiue (Turks) Occidentaux*, Paris 1903, s. 48-49; Peter d. Golden, "Ok ve Oguz", *Dokuz Oğuzlar ve Oğuzlar Üzerine Araştırmalar*, (çev. H. İ. Erkoç), Ankara 2018, s. 22; Gumilëv, *age*, s. 417.

⁸ Gumilëv, *Eski Türkler*, s. 362.

⁹ M.Yeleuov- M. Egamberdiyev, "Ortaçağ Taraz'da Son Arkeolojik Kazılar Sonucunda Bulunan Sikkeler Üzerine Bir İnceleme", *Bilig*, Güz 2020, S. 95, s. 225.

Tölis Boyları / Tu-lu Boyları

(Köktürk Yazıtları'nda: Tölis; Tibet kaynaklarında: Du-lu, Tu-lı, Tu-la) *Tu-lu*, Türkçe Tölis adının Çince söyleniş biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Töl sözcüğü de *yavru* ve *oğul* anlamına gelmektedir. -s ise çokluk ekidir. *Kenger* “bir boy adı” sözcüğünden de *Kengeris* “Kengerler” türetilmiştir.

Sarı Türkişler olarak da bilinen *Tu-lu boyları*, Balkaş Gölü'nün ve İli Nehri'nin doğu tarafında Tabgaç Devleti sınırlarında yaşamaktaydı. Onlar Çu Nehri'nin doğusunda konar göçer olarak hayatlarını sürdürmekteydi. Bu yüzden Çin kaynaklarında haklarında daha ayrıntılı bilgi verilebilmiştir.

Tölis boylarından Köktürk Yazıtları'nda bahsedilmiştir. “*Babam İleriş Kağan ... Tölis ve Tarduş halklarını o vakit düzenlemiş. Yabgu'yu ve Şad'ı o buradan göndermiş*” (KT D 13-14).

“*Babam Türk Bilge Kağanı oturduğunda şimdiki Türk beyleri, sonra Tarduş beyleri; Kül Çor başta olarak, arkasından şadpıt beyleri; önde Tölis beyleri; Aşa Tarkan başta olarak, ... iltica etti*” (BKT G 13).¹⁰

Tölis boyları at üzerinde savaşmakta çok usta idiler. Kendilerini Hunların varisleri olarak görmekteydiler. Bu yüzden başka boylara hükmetme eğilimine sahiptiler.¹¹

Tölis boylarını yöneten kağanlar: *Mo-hu-tu, Tu-lu, Ho-lu*.¹²

¹⁰ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, İstanbul 2006, s. 55.

¹¹ Gumilëv, s. 201-202.

¹² Chavannes, *Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri*, s. 331.

Ç'u-mu-kun

Ç'u-mu-kun: (DLT'de *Çomul* veya *Çomal*, Tibet kaynaklarında: *Azma Mugan Han'ın boyu*; İslam kaynaklarında: *Çomullar*)¹³ Başkentleri Yen şehir (Tarbagatay yakınlarında) idi.¹⁴ Balkaş Gölü'nün doğusunda Ala Göl'e dökülen Emil Irmağı'nın çevresinde yaşamakta idiler. Boy beylerinin lakabı *Lu Çur* veya *K'ü-lü çor* idi. Su-lu Kağan'ın en büyük komutanlarından olan *Kül Çor* bu boydandır. Bu boy ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Kaşgarlı Mahmud DLT'de *Çomul*'un Türklerin bir oymağı olduğunu açıkça yazmıştır. O, *Çomul* ve *Çarık* boyundan bahseder.¹⁵ Çince sözcükler *Çomul* ve *Çarık*'ı gerçekten çağrıştırmaktadır. Bir başka yerde Kaşgarlı onları şöyle tanıtmaktadır:

<p>“<i>Bıçgas bitik kılurlar And key yeme berürler Handın basut tilerler Basmıl Çomal tirkeşür</i>”.</p>	<p>Türkiye Türkçesi: Anlaşma bitiği yazıyorlar, sağlam yemin ediyorlar, Handan yardım istiyorlar, Basmıl, Çomal toplanıyor¹⁶.</p>
--	--

Kaşgarlı'ya göre *Çaruk* boyu,¹⁷ Türklerden bir oymaktır. Dili öz Türkçedir. *Barçuk*'ta otururlar. *Barçuk*, *Efrasiyab*'ın şehridir. Oğuz boyları arasında *Çaruklug*'u da sayar. Kaşgarlı diğer Oğuz boyların damgalarını çizmiş, fakat *Çaruklug* boyunun damgasını vermemiştir.¹⁸

656'da Çin orduları onlara saldırdı. Başkentleri Tarbagatay ili yakınlarında olan Yen şehirini ele geçirdiler.¹⁹ 657 yılında Çinli kumandan *Sou Tin-fang* (ok. Su Ting-fang) Altay Dağları'nın kuzeyini takip ederek Onok boylarına yeniden saldırdı. Bu defaki hedef *Ç'u-mu-koen* boyunun geride kalan kısmı idi. Beklenmedik bir saldırı ile karşılaşan *Ç'u-mu-koen* boyu Çinlilere tabi olmak zorunda kaldı.

¹³ Ekber N. Necef, *Karahanlılar*, İstanbul 2005, s. 78-79.

¹⁴ Salman, *age*, s. 13.

¹⁵ DLT, I, s. 28, 384.

¹⁶ DLT, I, 459.

¹⁷ Osmanlı Devleti Dönemi'nde kaleme alınan Tahrir Defterlerine göre Saruhan, Dulkadirli, Kütahya, Karaman, Niğde, İçel, Hamid'de *Çaruklu Cemaatleri* yaşamaktadır (Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, C. II, Ankara 2009, s. 511).

¹⁸ DLT, I, s. 30, 58, 381, 497.

¹⁹ Salman, *age*, s. 13.

Harita: Ç'u-mu-kun: (Çomul veya Çomal) Boyunun Yurdu

738'de Türgiş Devleti'nde iç savaş çıkması ve dış tehditten dolayı can güvenliğinin yok olması üzerine Tch'ou-mou-koen (ok. Ç'u-mu-koen) boyunun geride kalanları Çin'e bağlanmak üzere dilekçe gönderdiler.²⁰

Çomullar Doğu Karahanlı Devleti zamanında Karahanlıların Kuzeydoğu tarafında yaşamaktaydılar. Karahanlılarla savaşmışlar, yenilerek onlara itaat etmek durumunda kalmışlardır. Karahanlı ordusunda yer alan Çomullar anlaşmayı bozmaya çalışmışlar ancak Aslan Tegin'e itaat etmek zorunda kalmışlardır.²¹ Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Türklerin Çomul ve Çaruk boyu Çin kaynaklarına Ç'u-mu-kun olarak geçmiştir. Onlar pek çok felaket yaşamışlardır. Geri kalanları Oğuzlara dahil olmuşlar. Daha sonra da diğer boylar arasında dağılıp gitmişlerdir.

²⁰ Salman, *age*, s. 122.

²¹ Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilatı*, Ankara 2002, s. 26.

DİZİN

A

- Abakan 122, 152, 242, 243, 245
Abdullah b. Mamer el-Yeşkuri 136
Abdullâh Mansûr 101
Abdurrahman b. Eş'as 105
Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as
105, 337
Abdurrahman b. Nu'eym 136, 143
A-cha-na Ho-lou 59, 60, 61
A-che-na Hou-che-lo 69, 87, 95, 193
A-che-na Koi-pou-çur 65, 69
A-che-na Tou-tche 65, 69
A-che-ne Hoai-tao 111
Adana 76
Adiztay 126
Adiz tutuğu 126
Afganistan Aşşarları 185
Afrasiyab 22
Aşşar 256
Aşşine 148
Ahiskas 174
Akad Naram Sin 254
Akbeşim 266
Ak Beşim 284, 321, 323, 329
Akdağ 41, 42, 321, 332
Ak Dağ 45, 292
Ak İrtiş 184, 321
Akölön 251
Ak-Ölön 241
Aksu 89, 137, 138, 194, 233, 264, 281,
332
Aksu Irmağı 323
Ak Tag 41
Ak Tağ 41, 42, 45, 196
Ala Dağ 183, 231, 327
Aladağlar 88
Alagöl 90, 95, 326
Ala Göl 61, 74, 322
Ala Konlu 214
Alanlar 5
Alatur 143
Alayundlu 100
Alayuntlu 219
Ala Yuntlu 216
Ali 131
A-li-che (Alişe) 63
A-li-şe boyu 77
Alkabölük 256
Alkaevli 217
Alka Evli 214
Alka İvli 217
Almalık 96, 181, 185, 235
Almanya 5
A-lo-pen 284
Alp Arslan 287
Alp Er Tunga 22, 36, 188, 195, 285, 299
Altay 36, 198
Altay Dağları 15, 41, 54, 59, 61, 74, 89,
103, 116, 117, 118, 182, 183, 194,
198, 296, 321, 322, 325, 327, 331
Altay Türklüğü 183
Altı Bag Budun 51
Altın Dağı 45, 183, 327
Altın Han 202, 340
Altın Köl 122, 152, 242, 243, 245
Altın Köl (Bars Kağan) Yazıtları 122,
242
Altın Ormanı 103
Altı Oğuzlar 17
Altun Közeki Sundun Bay 286
Aluda 127
Alutar 127
Amga Kalesi 104
Amit Suyu 131
Amuderya 55, 96, 148, 235, 331
Anadolu 298
Anadolu Selçuklu Devleti 25
Anadolu Türklüğü 183
An-chou 34
Andican 326
An-Hsi 146
Ankara 22

- Anluşan isyanı 179
 Apa-İsiler 51
 A-po'yu 48
 Aral Gölü 15, 20, 22, 29, 43, 49, 80, 97, 101, 181, 184, 318, 322, 323, 328, 333
 Arap 16, 21, 40, 61, 64, 65, 94, 105, 107, 108, 109, 124, 129, 133, 134, 136, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 174, 178, 180, 187, 204, 205, 229, 242, 326, 328
 Araplar 61, 62, 64, 95, 105, 107, 109, 112, 120, 122, 123, 124, 127, 134, 135, 136, 137, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 176, 178, 179, 180, 186, 187, 283, 340
 Arslan Tekin 167
 Artur 143
 Aruz 203
 A-sa-ste 76, 77
 Asbara 323
 Asena 40, 69, 175
 Aşena 40, 193, 293
 A-shih-na 34, 35, 36
 A-shih-na Hien 134, 136
 Ashina Hin 176
 Aşiden 76, 77
 A-si-kie 80, 81
 A-si-kiu boyu 180
 A-şi-na 35, 36
 A-şi-na Hien 106
 A-şi-na Hin 170
 A-şi-na Ho-lu Kağan 71, 81, 204, 211
 Aşina Huai-tao 107, 141, 147, 169
 A-şi-na Huai-taou 170
 A-şi-pu-lai 323
 Asım b. Abdullah el-Halilî 151, 152
 Aş Kurgan 60
 Aslan Tegin 75
 Aşpara 323
 Aşpura Kalesi 323
 Atbaşı 281, 282
 A-to p'i lo 173
 Atuş ilçesi 327
 Ava 220
 Avar 43
 Avrupa Hun Devleti 29
 Avşar 215, 218
 Ayagöz 332
 Ayaköz Irmağı 323
 Ayamor 76
 Ayar Gölü 76
 Ayar Nor 76
 Aybek ed-Devedari 201
 Azerbaycan 15, 25, 47, 198, 239, 333
 Azerbaycan Cumhuriyeti 17, 25, 239, 333
 Azma Mugan Han 61, 74
- B**
- Baga Taran 158, 164
 Baga Tarkan 20, 22, 24, 70, 78, 93, 95, 157, 159, 161, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 174, 175, 176, 179, 193, 194, 200, 253, 262, 266, 331
 Bagatur Si-pi 57
 Bahaeddin Ögel 31, 58, 206, 266, 310, 311, 319, 335
 Baktra 56
 Balasagun 17, 56, 154, 155, 184, 191, 195, 196, 235, 240, 241, 254, 255, 259, 277, 281, 290, 291, 297, 305, 311, 312, 323, 324, 329, 336
 Balâsagûn 254, 324
 Balâsakûn 254, 324
 Balhaş Gölü 89
 Balkaş Gölü 20, 61, 73, 74, 79, 90, 95, 321, 323, 332, 333
 Bamsı 262
 Bamsı Beyrek 220, 262, 264, 314
 Barçın'ın Kök Kâşanesi 286
 Barçın Salır 286
 Barçuk 74
 Barsağanlar 81
 Bars Bey 121, 122, 243
 Barsgun 324
 Barshan 324

- Barshanlar 81
 Barsik 81
 Barsil 81
 Bars Kağan 21, 121, 122, 124, 125, 242, 243, 244
 Barthold 154, 192, 193, 233, 235, 264, 281, 298, 313, 340
 Basat 262
 Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Boy 262
 Baskan 89, 194, 332
 Basmil 59
 Basmıl 74, 100, 162
 Batı Chin Devleti 31
 Batı Köktürk Devleti 15, 16, 18, 20, 23, 24, 25, 40, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 70, 71, 82, 91, 94, 95, 98, 107, 112, 183, 186, 192, 193, 195, 196, 211, 232, 239, 278, 283, 284, 313, 321, 327, 331, 333
 Batı Köktürk Yabguluğu 43, 44, 45
 Batı Liang Devleti 32
 Batı Türkleri 15, 20, 43, 52, 55, 57, 59, 61, 62, 64, 66, 73, 80, 83, 103, 110, 112, 124, 125, 137, 138, 141, 153, 157, 161, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 186, 192, 239, 281, 282, 283, 284, 335
 Batmay Han 163
 Bayan Çor Kağan 171
 Bayangolin 332
 Bayan Ula 202
 Bayat 130, 214, 217, 256
 Bayındır 93, 122, 123, 131, 135, 215, 218, 231, 286
 Bayındır Han 93, 122, 123, 131, 135, 231, 286
 Bayırı Ula 202
 Bayırku 51
 Baymay Han 162
 Bay Püre 122, 123
 Bay Püre Bey 122, 123
 Bayundur 256
 Be-ça-nag 100
 Becene 132, 133, 139, 140, 185, 215, 262
 Beçene 219
 Becene ili 139, 262
 Beçenek 256
 Becenekler 183
 Bedahşan 331
 Begdili 214, 215
 Begil 262
 Begil oğlu Amran'ın Boyu 262
 Begtili 256
 Behrâm 49
 Bekabad 122
 Belh 61, 80, 95, 107, 119, 123, 146, 155, 156, 331
 Berk Nehri 322
 Bernştam 94, 169, 172, 175, 265, 267, 278, 335
 Beş Balıg 54
 Beş-Balıg 311
 Beşbalık 15, 89, 91, 95, 106, 152, 194, 212, 259, 324
 Beyrek 301
 Bidun 64
 Bigdili 218
 Bigdüz 217
 Bilge 9, 16, 20, 21, 22, 24, 50, 73, 80, 91, 92, 98, 102, 104, 116, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 134, 138, 151, 153, 157, 158, 161, 163, 165, 167, 170, 171, 172, 173, 179, 199, 200, 203, 209, 260, 261, 263, 286, 317
 Bilge Kağan 9, 16, 20, 21, 22, 24, 80, 91, 92, 98, 104, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 134, 138, 151, 153, 157, 158, 161, 163, 165, 179, 200, 203, 209, 260, 261, 263, 286, 317
 Bilge Kağan Yazıtı 9
 Bing Yul 51
 Bin Kaynak 51
 Bin-yü 55, 327
 Bin-yul 55
 Biruni 123, 333
 Bişkek 18, 88, 97, 206, 236, 237, 240,

- 241, 246, 247, 248, 249, 250, 277, 281, 296, 297, 302, 303, 304, 305, 306, 309, 319, 320, 323, 328, 331
- Biyeken Alp 286
- Bizans 17, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 139, 186, 188, 192, 264, 283, 284, 292, 295, 298, 317, 332, 335, 337
- Boğaç Han 262
- Bolçu 20, 21, 24, 90, 98, 102, 104, 116, 117, 118, 195, 203, 205, 243, 324, 325
- Bolçu Irmağı 21
- Bolçu Savaşı 20, 24, 90, 98, 102, 118, 195, 203
- Boom 327
- Boom Boğazı 327
- Bö-ri 76
- Bortala 77, 78, 89, 194, 325
- Bortala Nehri 77, 78, 89, 194, 325
- Bosfor 49
- Boyu Uzun Burla (Bular) Hatun 286
- Boyu Uzun Burla Hatun 232, 294
- Bozkurt Destanı 33, 34, 35, 36, 40, 58
- Bozok 76
- Budistlik 327
- Budizm 18, 47, 56, 126, 188, 284
- Buğdayık 216
- Bügdüz 216, 217, 219, 256
- Bugu 51
- Bugu Han 54
- Bugut Yazıtı 240
- Buhara 64, 107, 108, 112, 120, 121, 123, 142, 147, 148, 150, 159, 182, 327, 338
- Bumin Kağan 34, 39, 40, 41, 321
- Bumın Kağan 41, 230
- Bundayevo 122, 242, 243
- Büst 105
- Buyruku 25, 119, 203
- Büyük Hun Devleti 30
- Büyük İskender 100, 253, 254
- Büyük Selçuklu Devleti 25, 239
- Buztağ Ata 202
- Cabgu 66, 102
- Çabış 178
- Çaç 121, 170, 178, 325, 330
- Çaçıkey 241
- Çağrağan 322
- Çaldavar 323
- Camiü't-Tevârih 185, 339
- Çang-ho 62
- Çarık 74
- Çaruk boyu 74, 75
- Çaruklug 74
- Çarukluğ 256
- Çatır Gölü 281
- Çavdar 216
- Çavdır 216
- Çavıldır 219
- Çavındır 216
- Çavuldur Bala Alp 286
- Çen-çu şe-hu 62, 80
- Cend 328
- Cengiz Han 202, 340
- Cengiz Tepesi 331
- Çe-nu 102, 103, 111, 112, 115, 119, 120
- Çepni 216, 219, 256
- Cerrah 136
- Cerrah b. Abdullah 144
- Ceu-çe-tu 61
- Ceyhun Nehri 15, 43, 47, 181, 184, 322
- Cezze 156
- Chang-yeh 31, 32, 34
- Chavannes 44, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 57, 59, 61, 62, 64, 72, 73, 80, 81, 83, 103, 106, 110, 112, 124, 125, 137, 138, 141, 142, 147, 153, 154, 157, 161, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 179, 182, 204, 211, 281, 282, 283, 284, 335, 336
- Chen-te 32
- Chin-chang 34
- Chin Devleti 30, 32
- Chin hanedanlığı 31
- Chiu-ch'üan 33, 34
- Choi-niche 125
- Chü ch 31
- Chü-c'hü 33, 34

Chü ch'ü ailesi 31
 Chü-c'hü ailesi 34
 Chü-ch'ü ailesi 33
 Chü-ch'ü ırmağı 31
 Chü-ch'ü Lo-chiu 31
 Chü-ch'ü Meng hsün 31, 32
 Chü-c'hü Wu-hui 33
 Çi-çi 29
 Çi-çi Han 29
 Çiğiller 80
 Cimkent 96
 Çin 11, 15-17, 19-23, 29-34, 36, 39, 40,
 42, 43, 47-65, 69-71, 73-76, 79-81,
 83, 87, 89, 90, 94, 95, 97, 98, 101-
 104, 106, 107, 109-116, 118-121,
 124-131, 134-142, 144, 146-149,
 152-154, 157, 158, 161-180, 183,
 186-188, 194, 196-198, 200-205, 211,
 212, 224, 225, 230, 233, 234, 239,
 242, 245, 254, 257, 258, 260-262,
 264, 265, 278-285, 289, 290, 293-
 297, 300, 307, 310, 315-317, 322,
 324-326, 329-332
 Çince 9, 16, 17, 21, 22, 31, 47, 71, 73,
 74, 93, 104, 111, 165, 182, 197, 201,
 211, 254, 267, 274, 330
 Ci vang cüe kış en 20
 Çomal 74, 75
 Çomul 74, 75
 Çomullar 61, 74, 75
 Çong-tsie 112
 Çora Kağan 51
 Çu (Chuisk) Nehri 254
 Çu Irmağı 63, 126
 Çu-lo 52, 53
 Çu-lo Han 52, 53
 Ç'u-lo Kağan 53
 Ç'u-mi 61
 Çümügün 59, 169, 180
 Ç'u-mu-koen 61, 62, 74, 75, 169, 180
 Ç'u-mu-kun 59, 61, 74, 75, 167
 Çu Nehri 72, 73, 80, 89, 90, 97, 100,
 113, 183, 192, 194, 253, 254, 281,
 325
 Cüneyd b. Abdurrahman 149, 150, 151

Çungarya Ovası 116, 325
 Çung-tsie 111
 Çu-pan se-kin 81
 Cürcan 137, 339
 Çu şehri 254
 Çu Şehri 110
 Çuvaldar 256
 Çuye 89, 194, 254, 325
 Ç'u-yüe 61
 Çuy Vadisi 325, 328
 Cüzcan 108, 153, 156, 157

D

Danişmend Gazi 94
 Dede Korkut 93, 131, 132, 139, 286,
 294
 Dede Korkut Destanı 93, 132
 Dede Korkut Hikayeleri 126, 286
 Dede Korkut Kitabı 16, 21, 70, 88, 93,
 104, 122, 129, 131, 132, 133, 135,
 139, 144, 159, 164, 165, 196, 203,
 209, 210, 220, 226, 231, 232, 234,
 235, 238, 259, 260, 261, 262, 263,
 264, 283, 288, 301, 306, 308, 311,
 314, 315
 Dedem Korkut 301
 Deli Dunder 132
 Demirkapı 56
 Demir Kapı 103, 119, 123, 124, 125
 Denli İlomiş 172
 Derbend 144
 Devlet Kuşu 216
 Dihistan 137
 Dip Bakuy Han 94
 Dirse Han 226, 231, 262, 314
 Dirse Han oğlu Boğaç Han 231
 Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu 262
 Dîvânü Lugâti't-Türk 99, 100, 110, 212
 Dış Oğuz 122, 144, 203, 314
 Dodurga 214, 218
 Döğer 214, 218
 Doğu Altay 55, 57
 Doğu Denizi 176
 Doğu Karahanlı Devleti 75
 Doğu Kazakistan Eyaleti 332

Doğu Köktürk Devleti 48, 51, 60
 Doğu Toharistan 60
 Doğu Toharistan Yabguluğu 60
 Doğu Türkistan 42, 50, 77, 116, 252,
 281, 324, 325, 326, 327, 330, 331,
 332
 Doğu Türkleri 16, 81, 230, 296, 338
 Dokuz Oğuz 20
 Dokuz Oğuzlar 17, 20
 Dört Garnizon 107
 Dört Muhafız Gücü 134
 Dört Muhafızlar 178
 Dresden 93, 126, 133, 259
 Drugu-yul 237
 Dudal Bay 287
 Duha Koca oğlu Deli Dumrul 262

E

Ebâ Müslim-name 178, 338
 Eberhard 71, 198, 340
 Ebi Müzahim 137, 158
 Ebinor 15, 62, 76, 325
 Ebinor Gölü 15
 Ebinur Gölü 77, 78, 89, 194, 325
 Ebu'l-Abbas 179
 Ebulgazi Bahadır Han 94, 97, 99, 131,
 132, 139, 140, 181, 185, 217, 234,
 235, 262, 286, 287, 307, 336
 Ebu Müslim hareketi 177, 178
 ed-Devlet-i Türkiye 19
 Ediz 51, 104
 Efrasiyab 74
 Efrasiyap 299
 Eftalitler 43, 66
 el-Kirmanî 156
 el-Mesudî 105
 Emel Esin 19, 266, 336
 Emeviler 130, 168
 Emil Irmağı 61, 74, 325
 Emir Süleyman 93
 Emir Timur 22
 Enkeş 139, 213, 262
 Erdene Ula 202
 Eren Ulug 152, 243, 244, 245
 Eren Ulug Yazıtı 152, 244

Ergenekon Destanı 34, 40, 293
 Er Kil 100
 Esad b. Abdullah 146, 152
 Esed b. Abdullah el-Kasrî 153
 Eski Uygur Türkçesi 16
 Eşres 146, 148
 Esreş b. Abdullah es-Sülemî 146, 148,
 149
 Eulvei 174
 Eva 220
 Evliya Ata 51, 264, 329, 330
 Eymir 131, 216, 219
 Eymür 216, 256
 Ezginti Kadız 104

F

Farab 153, 328
 Fariyab 108
 Fars 16, 229
 Faruk Sümer 96, 98, 154, 196, 314, 336
 Fergana 15, 59, 80, 109, 113, 121, 123,
 124, 127, 134, 143, 144, 145, 146,
 161, 162, 167, 169, 175, 264, 281,
 326
 Fergana Vadisi 15, 127, 134, 167, 326
 Fergane 148
 Feyzivat ilçesi 327
 Firûz 137
 François Thierry 170, 266, 336
 Fu-ku 23, 105
 Fu-lu 76
 Fu-meng Ling-ç 169

G

Gagauzlar 25
 Galı Tigin 54
 Gamlı Han 288, 289
 Gan-si 161, 174, 176
 Gaybullah Babayar 266, 336
 Geçit Savaşı 150
 Gobi-Altaı 323
 Gobi Çölü 34
 Göç Destanı 54
 Gök Tanrı inancı 45, 298, 333

- Guçen 61, 95
 Gumilëv 41, 43, 53, 72, 73, 82, 101,
 111, 113, 115, 119, 120, 122, 126,
 127, 134, 138, 142, 146, 162, 163,
 177, 178, 182, 183, 203, 204, 205,
 211, 293, 338
 Güney Liang Devleti 32
 Güney Lianglar 32
 Guz 105, 184
 Guzang 32
 Guz Balık 154
- H**
- Haccac 105, 108
 Haccac b. Yusuf 105
 Hakasya 16, 168
 Halaçlar 105
 Halasanti 149, 237
 Ha-la-yun-log 100
 Halife Hişam 145
 Han-hai 49
 Han Hanedanı 30
 Han Kazan 131, 132
 Hanlar Hanı Bayındır Han 286
 Han Tengri Dağı 331
 Han Tenri 202
 Harezmi 15, 41, 120, 121, 123
 Haris b. Sureyc 152
 Harluklar 183
 Hast Vahshutava 274
 Hatun Dağı 54
 Haydagul 79
 Hazar Denizi 41, 49, 54, 322
 Hazarlar 139
 Heikel 242, 246, 247, 248, 337
 Herat 61, 64, 65, 95
 Hgi-ke-Nig-yu 81
 Hikâyet-i Oğuzname-i Kazan Bey ve
 Gayri 16, 133, 196, 259
 Hi-li kun-ku Han 29
 Hişam 145, 150, 205, 283
 Hiuen-tsong 134, 135, 149
 Hıfşahlar 183
 Hırhızlara 183
 Hıtaylar 181
 Hocend 136, 143, 326, 328
 Ho-hsi 32
 Ho-ke-lo-lo 78
 Ho-li 76
 Ho-lien Po-po 32
 Ho-lo-che Çur 77, 194
 Ho-lou 59
 Horasan 64, 101, 105, 107, 112, 136,
 137, 142, 143, 144, 145, 151, 153,
 162, 284
 Horasanlı 217
 Ho-sin 59
 Hotan 60
 Hoten 61, 95, 107, 138, 326
 Hoten Derya 326
 Hou-che-lo 69, 87, 95
 Hou-lou-ou 125
 Hoyto-Tamir 16, 91
 Hoyto-Tamir Yazıtları 16
 Hristiyanlık 18, 188, 323
 Hsia Devleti 29, 32
 Hsia Han Devleti 32
 Hsien-pi 19
 Hsi-li Tegin 57
 Hsiung-nu 35
 Hsüan-tsang 56
 Hsüan-Tsang 56, 192, 193, 232, 293,
 298, 313, 314, 315, 338
 Huhanyeh 29
 Hu'lar 42
 Huluku Han 29
 Hulular 76
 Hu-lu-wu 76
 Hu-lu-wu k'üe ç'o 76
 Hun 35
 Hun Devleti 19, 20, 22, 25, 29, 31, 39,
 58, 77, 80, 194, 195, 310, 340
 Hunlar 29, 31, 42, 211, 224, 307, 339
 Hu-şe-lo 69, 87, 95, 193
 Hüseyin Namık Orkun 91, 177, 251,
 266, 337
 Hüseyin Salman 41, 107, 111, 113, 125,
 128, 135, 139, 145, 148, 149, 153,
 159, 212, 266, 337
 Hüsvrev 43, 47, 49

Hüsrev Anuşirvan 43

Huttel 146

Hu-yen-ti Han 29

Hz. Osman 64

I

İbn Fadlan 23, 287, 318, 337

İbn Hurdazbih 183, 337

İbni Cerir 137

İbn Sayci 153, 154

İbnü'l-esir 101, 105, 106, 107, 108, 109,
124, 136, 137, 143, 145, 146, 148,
149, 150, 151, 156, 157, 158, 337

I.Chao (Ön Chao) Devleti 29

İç Oğuz 144

İdil Nehri 139

Iduk Art 202

İgdir 219

İgdir 216, 256

İhe Hüşotu 90

İhe Hüşotu (Küli Çor) Yazıtı 90

II.Chao (Arka Chao) Devleti 29

İkki Öküz 332

İlbey 174

İlbilge Hatun 285

İl Etmiş Bilge Kağan 171

İl Etmiş Bilge Kagatun 171

İl Etmiş Kutlug Bilge 170, 171

İli Havzası 89

İli Kazak 330, 331

İli nehri 29

İli Nehri 15, 41, 49, 59, 62, 73, 77, 82,
89, 90, 91, 97, 98, 110, 159, 165, 187,
194, 206, 212, 318, 321, 326, 327,
331

İli Nehri Anlaşması 82

İ-li-ti-mi-şi ku-tu-lu pi-kia Han 176

İl-İtmiş Bilge Kağan P'o-beg 163

İli Vadisi 63, 110, 232, 281, 282, 321

İlteriş Kağan 65, 73, 102, 121, 127

İltigin Buyruk Kağan 50, 51

İltiriş Kağan 285

İmparatoriçe Wu 103

İnançu Çor 80, 151, 152, 245

İnçkend 332

İndus 55

İnel Hakan 116

İnel Kağan 105, 116, 118, 207

İnel Tekin 116

İngen 185

İpek Yolu 43, 281, 327, 332

İ-p'i Şe-kui Kağan 58

İ-p'i She-kui 60

İ-po Kağan 172, 173

İ-po Kağan ku-tu-lu 172

İ-pu-li şad 59

İrak 25, 165, 174, 239, 333, 334

İran 25, 40, 43, 46, 47, 141, 160, 165,
174, 239, 265, 333, 334, 336

İranlı Büyük Koreş 254

İranlı Feridun 254

İrbas İşbara Cabgu 59

Irgıl Hoca 100

Ir Kıl Hoca 100

İrtiş Nehri 21, 41, 89, 116, 117, 118,
184, 290, 326

İrtiş Nehri Savaşı 59

İşbara Dielishi 71

İşbara Kağan 48, 59, 60, 71, 211

İşbara Tölis Şad 71, 211

İskit 44, 45, 264, 298, 339

İslamiyet 18, 163, 188, 254, 284, 333

İssık Göl 29, 41, 69, 71, 89, 96, 98, 181,
183, 185, 187, 208, 211, 212, 232,
235, 251, 264, 281, 282, 284, 307,
321, 324, 325, 326, 327, 328, 331

İstanbul 181, 234, 335, 338

İstemi 15, 23, 34, 40, 41, 42, 43, 44,
45, 46, 47, 63, 65, 66, 71, 102, 186,
192, 230, 264, 292, 295, 317, 321,
327, 332

İstemi Kağan 40, 41, 42, 43, 45, 47, 63,
71, 230, 264, 292, 317, 321, 327, 332

İştemi Kağan 40

İstemi Yabgu 15, 23, 34, 41, 46, 47, 66,
186, 321

İsticab 83, 180

İt Becene 139, 262

İti-şa Han 29

İva 217

İ-wu (Hami) 42

J

Jean-Paul Roux 43, 51, 123, 333, 337

Jinagupta 47

Ji wang jue ke han 20

Jimbil Oblusu 51

Juan-juan 33, 34, 36

Juan-juanlar 34

Juçu Meng Sun 31

Justinos 44, 295

K

Kabaç Hatun 64

Kabar 23

Kabar İlteber 127

Kağılık ilçesi 326

Kakim 41, 48

Kalaç 216

Kalakunlun Dağları 326

Kalkın Konak Alpın 287

Kama Nehri 43

Kam Büre oğlu Bamsı Beyrek Boyu 262

Kam Gan oğlu Bayındır 306

Kamgan oğlu Bayındır Han 21, 104,
129, 220, 260

Kam Püre Bey 220, 264, 314

Kanglı 262

Kanglılar 181

Kankar 181

Kansu 30, 31

Kao-ch-'ang 35

Kao-ch'ang 34

Kao-çı 71

Kao-çı Kağan 71

Kao Wen-chien 126

Kapgan Kağan 23, 65, 102, 103, 104,
105, 106, 116, 119, 120, 121, 122,
125, 127, 128, 243, 260

Kapisa 56

Kapulu Dervendi 234

Kara 214

Karabölük 256

Kara Budak 123

Kara Bugra 156

Karaca 215

Karaçık ayağı 96, 185

Karaçık Tağı 96

Karaçuk 96, 131

Karaçuk Çoban 234

Karadağ 201

Kara Dağ 201

Karaevli 218

Kara Evli 214

Kara Göne 123

Kara İrtiş 116, 182, 184, 326

Kara İvli 218

Karakum 96, 185

Karanlık Denizi 201

Karaşar 41, 60, 61, 113, 138, 281, 282,
332

Karaşehir 332

Karatağ 202

Kara Tağ 201

Karatal 89, 194, 323, 332

Karatal Nehri 323

Karatav 96

Kara Türgiş 125, 159, 164, 182

Kara Türgişler 15, 21, 77, 80, 125, 126,
129, 164, 165, 176, 179, 182, 183,
194, 196

Karcım 216

Kargalık 326

Karkın 215, 218

Karluk 15, 156, 177, 182, 183, 184, 240

Karluklar 15, 21, 42, 57, 83, 95, 100,
109, 127, 134, 136, 137, 138, 139,
163, 177, 178, 179, 180, 182, 183,
184, 330

Karmış Bay 286

Kars 76

Kaşgar 49, 58, 59, 60, 61, 89, 95, 107,
113, 124, 134, 138, 167, 169, 281,
304, 326, 327

Kâşgar 195, 299

Kaşgar Irmağı 327

Kaşgarlı 74, 99, 100, 191, 212, 253,
329, 330

Kâşgarlı 212, 257

- Kaşgarlı Mahmud 74, 99, 100, 191, 212, 253, 329, 330
Kaşgarlı Mahmud 139, 212, 262
Kaşgarya 63, 64, 137
Kasım 5
Kayı 64, 130, 132, 213, 214, 217, 286
Kayı Bay 286
Kayığ 256
Kayra Kaan 202
Kazakistan 17, 41, 46, 49, 51, 89, 96, 97, 116, 164, 188, 194, 204, 239, 246, 254, 286, 300, 303, 316, 317, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332
Kazakistan Cumhuriyeti 46, 51
Kazakistan Devleti 17, 96, 188
Kazan 16, 100, 123, 126, 132, 133, 139, 140, 144, 196, 231, 232, 259, 262, 286, 311
Kazan Bey 16, 133, 196, 234, 259, 262, 286
Kazan Bey'in Oğuznamesi 16
Kazan Han 131, 132, 234, 261
Kazan oğlu Uruz 123
Kazgurt 96, 132, 139, 185
Kazıgurt Tağı 96
Kazılık Koca 122, 123, 260, 261
Kazılık Koca oğlu Bey Yiğenek 123
Kekyaus 326
Kemerce 148, 149, 150, 204
Kemerce Kalesi 148, 150, 204
Kengeris 73, 181
Kengerler 73, 125
Kenges 41, 321, 327
Kerç 47, 49
Kerce Buladı 287
Keş 56, 120, 123
Kestan Kara Alp 287
Keymaklar 184
Kiao-hu 141, 147, 169
Kiçi Talas 329, 330
Kie-ku 59, 290
Kien-kuen 290
Kilikyalı Zemarkhos 44, 295
Kilisli Rıfat Bilge 260
Ki-ok 29
Kitab el-Buldan 184
Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik 183
K'iue se-kin 80, 81
Kiyu 54
Kılıç Arslan 15
Kımaç 287
Kinduz 56
Kınık 131, 216, 217, 220, 256, 287
Kınık Bay 287
Kıpçaklı Hatun 139, 185, 262
Kırgız 59, 102, 103, 104, 114, 115, 123, 167, 182, 215, 250, 319
Kırgızistan 89, 97, 167, 169, 182, 188, 194, 206, 223, 239, 247, 249, 250, 254, 275, 280, 281, 282, 307, 315, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331
Kırgızlar 39, 102, 103, 114, 120, 183, 293
Kırım 49
Kırşehir 76
Kıyan 132
Kıyan Selçük 132
Kızık 215, 218
Kızıl 214
Kızıldorda 286, 300
Ko-chou hükümeti 63
Ko-chou (Koşu) 63
Koçkor 168, 171, 197, 241, 251, 252, 339
Koçkor Yazıtları 168, 197, 251, 252
Koço 52
Ko-Çu 165
Kögmen 103, 114, 115, 123
Kögmen Dağları 114
Ko-hi boyları 169, 180
Kök 287
Kök Kaşanesi 286, 287
Köktürk 35, 198
Köktürk Devleti 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 30, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 60, 62, 63, 65, 66, 70, 82, 87, 88, 89, 91, 94, 95, 102, 103, 104, 105, 112, 114,

- 115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 134, 135, 149, 152, 154, 158, 162, 166, 177, 187, 192, 195, 198, 204, 211, 232, 237, 239, 240, 242, 243, 260, 261, 265, 285, 296, 316, 321
- Köktürk Dönemi 96
- Köktürk Hakanlığı 41
- Köktürkler 16, 18, 20, 21, 35, 44, 90, 102, 103, 109, 115, 116, 118, 119, 123, 205, 207, 242, 243, 261, 307, 324, 326, 332
- Köktürk Yazıtları 15, 16, 17, 20, 24, 40, 41, 44, 59, 66, 71, 73, 80, 91, 98, 103, 104, 117, 121, 122, 123, 125, 135, 157, 165, 181, 195, 197, 199, 203, 204, 207, 209, 211, 225, 230, 235, 240, 261, 286, 289, 326
- Kökyay 60
- Kondı Bay 286
- Kong-yue 97, 98, 169, 180, 195, 327
- Kore 126
- Korkut 93, 294
- Korkut Ata 288, 294
- Ko-şu 81, 212
- Ko-şu kü-e 81
- Koşular 81
- Koşu Tutuk 125
- Kouna-char 98, 195
- Kouo Yuen-tchen 109, 111, 113
- Koysarı 241, 251
- Kozordu 195
- Kuça 52, 54, 60, 61, 62, 63, 95, 107, 113, 115, 123, 127, 138, 147, 152, 321, 327
- Kuçar 52, 327
- Küçikeri Belceği 202
- Küçük Dağ 96, 185, 235
- Küçük Dağlar 181, 185
- Küe-yüe-çi 59
- Kugadlı 287
- Kuin-çe 32
- Kui-pi-che 129, 205
- Külan 170
- Kulan Dağı 323
- Kulca 52
- Kül Çor 17, 23, 73, 74, 76, 80, 112, 113, 127, 152, 161, 174, 283
- Kül Erkin 17, 24
- Küli Çor 90, 115, 336
- Kü-li si-pi 57
- Kül Tigin 9, 16, 20, 80, 91, 92, 98, 104, 105, 108, 109, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 138, 151, 199, 203, 245, 289, 296, 317
- Kül Tigin Yazıtı 9
- K'ü-lü çor 74
- Kulun Beg 162
- Kumi Talas 332
- Kumu 214
- Kuna Şehir ilçesi 327
- Kunges 41, 327
- Küngöy Ala Dağları 326
- Kün Han 29, 214
- Künin Körkli 286, 287
- Kunuk 217
- Kurdbaşlı 76
- Kurd Cemaati 76
- Kurdgöz 76
- Kurdlu 76
- Kuriya 177
- Kuru Bakayır Deresi 168, 197
- Kuru-Bakkayır 241
- Kutalmış oğlu Süleyman Bey 94
- Kut Çor 165, 167, 168, 196, 197, 262, 275
- Kuteybe 107, 108, 109, 112, 120, 121, 122, 123, 124, 135, 148, 333, 337
- Kuteybe b. Müslim 107, 112, 120, 123, 124, 135
- Kutlu Dağ 54
- Kutlug Kağan 65
- Kutluk 22, 87, 95, 102, 104, 167, 171, 172, 173
- Kutluk Kağan 95, 102, 173
- Ku-ts'ang 33
- Ku-tsang 32
- Kuttağ 202
- Ku-tu-lu K'i-k'ia 173
- Kuyruktobe 303

Küzerkin 23
 Kuzey Altaylar 34
 Kuzey Denizi 326
 Kuzey Hunları 224
 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 25, 239, 333
 Kuzey Liang Devleti 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 39
 Kuzgurt Dağı 96
 Kuz-Ordu 254, 324
 Kuz Uluş 154
 Kuz-Uluş 254, 324

L

Lakay 202
 Lala 214
 Lan kapısı 149
 Lepsi Irmağı 323
 Liang Devleti 31, 32, 33
 Liang Tarihi 33
 Liao-hsi 126
 Ligeti 50, 51, 56, 283, 292, 293, 298, 313, 315, 337
 Liu Yao 225
 Liyen 54
 Lo-lad 80
 Lu Çur 74
 Lui Yao 225
 Lü Kuang 31
 Lu Shui Irmağı 31

M

Ma-ho 161, 174, 175, 176, 266
 Ma-ho Tarkan 161, 174
 Makaraç 91
 Makaraç Tamgaçı 151
 Makedon İskender 100
 Malazgirt Savaşı 139
 Mamiş Bik 286
 Manas 61, 76, 247, 281, 290
 Manas Nehri 61, 76
 Maniakh 44
 Maniheizm 188, 327
 Mao-tun 19

Marğa Nehri 322
 Maurice 17, 283
 Maveraünnehr 15, 49, 57, 65, 89, 123, 131, 142, 143, 145, 146, 148, 150, 153, 160, 162, 176, 181, 182, 186, 327, 337
 M. Egamberdiyev 72, 265, 267, 274, 338
 Mehdî 101
 Me-kü 104
 Memlük 201
 Meng hsün 31, 32
 Meng-hsün 32, 33
 Merv 55, 57, 64, 109, 123, 124, 146, 161, 177
 Mesleme 149
 Mesudî 184, 321, 338
 Mete 29
 Mevlana Mehmed Neşri 130, 168
 Min Bulak 51
 Ming-bulak 60, 327
 Mingbulak 55
 Ming Bulak 52
 Minusinsk Müzesi 16
 Mi-şe 63, 106
 Mısır 202, 340
 Mısır Memluk Devleti 19
 Mo-chi-lien 104
 Mogoitu Irmağı 171
 Moğol 240, 322, 323, 325, 332, 340
 Moğolca 202
 Moğolistan 49, 91, 114, 116, 171, 240, 296, 297, 322, 325, 332
 Moğolistan Çölü 49
 Mo-ho 22, 57, 58, 63, 77, 157, 169, 194, 200, 212
 Mong-çe 63
 Mongolküre 50
 Mongolküre Yazıtı 252
 Mong-tche 63
 Moyen Çor 173
 Mu-ch'ien 33, 34
 Muhammed el-Mehdî 101
 Mühürdar Oğuz Bilge 151
 Mukan 48, 50

Mürdeşuy 214
 Muruc el-Zeheb 184
 Murûc ez-Zeheb 105, 184, 338
 Müseyyeb Gazi Destanı 178, 338
 Müslim b. Said 144, 145, 146
 Mustafa Kemal Atatürk 94, 110
 Mu-yun 19
 M.Yeleuov 72, 265, 267, 274, 338

N

Narın 241, 281, 325
 Nasr 64, 160, 161, 162, 174
 Nasr b. Seyyar 161, 162, 174
 Nasturi 284, 328
 Nasturilik 327
 Na-tu-lu 39, 40
 Navekat 17, 165, 174
 Naymanlar 181
 Neseif 120, 121, 123, 148
 Nigü Çolo Han 51
 Ni-küe Ç'u-lo Han 51
 Ni-küe Ç'u-lo Kağan 51
 Ni-li Kağan 50, 193, 252
 Niri Kağan 50, 252
 Nişabur 64
 Ni-şu Mo-ho Şad 57, 58
 Ni-şu se-kin 81
 Nizek 107, 108, 336
 Nou-che-pi 97, 125
 Nurata 202
 Nu-shih-pi 126
 Nu-şi-pi 24, 42, 57, 62, 63, 69, 71, 72, 80, 82, 91, 125, 126, 129, 183, 187, 195, 200, 211, 267, 278

O

Obi 117, 290
 Obi Nehri 326
 Oçırlık 21, 93
 Oğuz 15, 17, 20, 22, 23, 25, 42, 66, 72, 74, 91, 93, 94, 96, 98, 99, 101, 103, 122, 123, 130, 131, 132, 133, 139, 144, 164, 168, 179, 181, 184, 185, 199, 203, 210, 211, 212, 213, 217,

220, 231, 234, 239, 247, 253, 254, 255, 257, 260, 261, 262, 286, 287, 294, 295, 306, 314, 318, 321, 328, 333, 338, 339
 Oğuz 101, 130
 Oğuz Bilge Tamgacı 151
 Oğuz Kağan 94, 96, 131, 164, 199, 213, 254, 262, 286, 294, 295, 338
 Oğuz Kağan Dönemi 94
 Oğuzlar 17, 19, 20, 39, 42, 72, 97, 98, 101, 104, 130, 139, 177, 181, 183, 184, 185, 191, 210, 211, 253, 255, 260, 261, 284, 333, 338, 339
 Oğuzname 16, 100, 133, 139, 196, 259
 Oğuz Yabgu Devleti 15, 22, 23, 42, 96, 130, 131, 181, 184, 185, 211, 239, 318, 333
 Ömer b. Abdulaziz 144
 Onogur 41
 Onok 15, 17, 20, 24, 25, 42, 57, 59, 60, 61, 63, 65, 69, 70, 71, 72, 74, 77, 82, 87, 89, 91, 94, 103, 106, 110, 111, 114, 116, 118, 119, 124, 125, 151, 154, 159, 170, 177, 183, 194, 195, 203, 204, 211, 251, 327
 Onok boyları 15, 57, 63, 65, 69, 71, 77, 89, 94, 194
 Onoklar 20, 52, 58, 63, 69, 70, 87, 151, 159, 194, 211
 Onok Türkleri 15
 On Ok Türkleri 58
 Ordo Açık Hava Müzesi 247
 Ordos 30
 Ordu 5
 Ordukent 328
 Orhan Şaik Gökyay 260
 Orhun 96
 Orhun Vadisi 96
 Ör-wei 169
 Öskemen 204
 Osman Bey 94, 110, 263
 O-su-lı Han 29
 Othon Tenere 202
 Otrar 180, 187, 281
 Ötüken 19, 39, 40, 98, 196, 198

Ötüken Dağı 198
 Otuz Oğuzlar 17
 O-ui Han 29
 Ou-lou (Ulu) hükümeti 63
 Ou-tche-le 16, 21, 70, 78, 87, 93, 194
 Özbek 167, 202, 239
 Özbekistan 167, 169, 201, 322, 326,
 327, 330
 Özbekler 286
 Özkeşle 183
 Ozmuş Han 162
 Ozmuş Kağan 177

P

Pamirler 152, 245
 Pa-sai-kan 81, 169
 Pa-sai-kan boyu 169, 180
 Pa-sa-mi 59
 Peçenekler 125, 126, 132, 139, 335
 Pei-t'ing 127
 Pei-ting eyaleti 63
 Pei-ting Eyaleti 63
 Persler 186, 188
 p'i-k'ia 172
 Poei-kiu 52
 Poeikiu 53
 Po-ma 59
 P'o-shih Tigin 51
 Po-si 169
 Po-sien 113
 Pu-çen 63
 Pu-kia Kağan 41, 47

Q

Qian Zhao 225

R

Rauf Denктаş 94
 Reşideddin 99, 100, 185, 213, 339
 Roma İmparatorluğu 44
 Rûda Nehri 322
 Ruhac 105
 Rus 181, 338
 Rusya 322, 332

Rutbil 105
 Rysbek Alimov 168, 171, 197, 249, 251,
 266, 315, 336, 339

S

Şabatı 286
 Şah Melik 15
 Said b. Haraşî 143, 145
 Said b. Osman 65
 Sait 64, 264, 339
 Saka Devleti 25, 264
 Sakal 111
 Salgur 256
 Salır Kazan ve İtemcek 133
 Salur 93, 123, 126, 130, 131, 132, 135,
 139, 185, 216, 219, 234, 261, 262,
 286, 307
 Salur Alp 139, 185, 262
 Salur ilinden Ulaş 94
 Salur Kazan 21, 78, 93, 101, 122, 123,
 126, 129, 130, 131, 132, 133, 135,
 139, 144, 151, 159, 165, 168, 196,
 197, 213, 220, 231, 234, 238, 259,
 260, 261, 262, 263, 286, 294, 307,
 338
 Salur Kazan Alp 286
 Salur Kazan'ın Tutsak Olup oğlu
 Uruz'un Çıkardığı Boy 262
 Samaniler 136
 San-mi Dağları 54
 Şantung Ovası 103, 123
 Şa-po-lo-tie-li-şe Han 58
 Şa-po-lo Tie-li-şi 71
 Şa-po-lo tie-li-şi Kağan 82
 Sar 79, 332
 Sarı Irmak 32, 103
 Sarı Türğiş 87, 159, 182
 Sarı Türğiş Devleti 87, 159
 Sarı Türğişler 15, 17, 21, 73, 77, 164,
 174, 176, 183, 194, 196
 Sarkand 89, 194, 332
 Şaş 109, 124, 134, 136, 161, 166, 174,
 233, 322, 328, 330
 Sasani 43, 49, 55
 Sasaniler 43, 49

- Sayar 217
 Sayram 52, 83, 96, 180, 181, 185, 187, 235, 281, 326, 328, 329
 Sche-ti-mi 40
 Şecere-i Terâkime 94, 96, 97, 130, 131, 181, 185, 213, 217, 218, 235, 262, 287, 307, 336
 Şe-hu 15, 58, 80, 82, 83, 321
 Sekeller 80
 Şe-kuei 52
 Şe-kui 53, 58, 59, 60, 80, 83
 Şe-Kui Kağan 59
 Şe-kui Tegin 59
 Selçuk Bey 94, 110, 131
 Selçuklu Devleti 19, 131, 239
 Selm b. Ziyad 65
 Semerkant 64, 65, 108, 119, 121, 122, 123, 124, 142, 145, 146, 148, 150, 156, 159, 264, 281, 327
 Semireçi 63
 Semizkent 254
 Semyretche 63
 Sengdo Ochan 237
 Şerbi Kağan 53
 Şe-šo-t'i 76, 77
 Şe-šo-t'i t'un ç'o 76
 Seyhun 96
 Seyhun Irmağı 96
 Seyhun Nehri 15, 89, 90, 95, 101, 124, 126, 141, 155, 162, 181, 184, 192, 322, 328, 333
 Shan-shan 34
 Shan-si 30
 Shu Devleti 30
 Şi 53, 57, 58, 80, 166, 200, 321, 328, 330
 Sibir Kağan 53
 Sicistan 105
 Şikoev 51, 52, 53, 54, 55
 Sincan 50, 116, 252, 325, 326, 327, 330, 331, 332
 Sincan Bölgesi 50, 252
 Şine-usu Gölü 171
 Şine-Usu Yazıtı 171
 Şin-şi wan ki hen 20
 Şi-pi 53
 Sir 20, 51, 54, 57, 79, 96, 98, 181, 185, 198, 286, 332
 Şir-Abâd, kasabası 202
 Sirderya 96, 124, 125, 127, 146, 159, 180, 181, 235, 288, 328
 Sirderya Vadisi 127
 Sir Nehri 181, 185
 Sir Suyu 96, 181, 185, 286
 Sir Tarduşları 51, 54, 57
 Şi şe-hu 80
 Şi Şe-hu 57, 58
 Şi Şe-hu Kağan 58
 Soğd 58, 103, 108, 112, 123, 142, 150, 162, 188, 199, 240, 252, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 279
 Soğdça 270, 275
 Soğdiyana 127, 187
 Soğdlar 43, 66, 108, 143, 144, 145, 162, 178
 Şökli Melik 234
 So-ko 21, 63, 77, 78, 109, 110, 129, 194, 212
 So-ko Kağan 21
 Şo-kui 53, 54, 55
 Sou-ko 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 174, 205
 Souo-ko 63, 212
 Sou Tin-fang 61, 62, 74
 Strahlenberg 16
 Sübüryey 215, 218
 Şu Destanı 100, 110, 187, 229, 253
 Sui-ho 59
 Sul 137
 Süleyh 121
 Süleyman b. Abdülmelik 136
 Su-lu Kağan 12, 15, 21-22, 24, 74, 78, 91-93, 101, 122, 128-131, 133-138, 140-161, 163-170, 174-176, 180, 182, 193-197, 200, 204-205, 212, 237, 260-263, 266, 283, 324, 327, 329, 356
 Su-lu Kağan'ın Destanı 133
 Şu Nehri 100, 110, 253
 Suni 81
 Sunişeler 79, 332

Şu-ni-şi 61, 79, 167, 332

Şu-ni-şi Çupan Çur 79

Şu-ni-şiler 64

Sunkur 215, 216

Sürbürktü 215

Suriye 25, 137, 239, 333

Şu şehri 328

Susuzluk günü 145

Su-t'e Ho Han 29

Su Ting-fang 61, 62, 74

Şuy 89, 194, 254, 325

Suyab 17, 56, 88, 89, 97, 98, 99, 106,
107, 111, 127, 142, 154, 157, 165,
166, 167, 169, 172, 177, 183, 184,
188, 191, 193, 195, 196, 232, 240,
264, 266, 268, 280, 281, 282, 290,
291, 298, 313, 314, 321, 323, 327,
328

T

Tabgaç 19, 20, 33, 34, 73, 80

Tabgaç Devleti 19, 33, 73, 80

Tabgaçlar 19, 33

Tacik 130, 131

Tacikistan 326

Tacikler 186

Tağ Han 130

Tahvarsen 165, 196, 262

Tai-tsun 60

Tai Tsung 20

T'ai Wu 33, 34

Tai Xue 225

Taklamakan Çölü 326, 327, 332

Talas 46, 56, 72, 134, 158, 160, 163,
165, 167, 169, 170, 177, 178, 179,
180, 185, 232, 241, 242, 245, 246,
247, 248, 249, 250, 251, 281, 324,
330, 332, 337

Talas Nehri 60, 72, 134, 178, 232, 242,
281, 324, 329, 330

Talas şehri 247, 329

Talekan 108

Talki Dağları 52

Ta-lo-pien 48

Tamgacı Oğuz Bilge 91, 92

Ta-nai Tigin 53

T'ang Dönemi 31

T'ang-erh 33

Tang hanedanlığı 103

Tangride Bolmuş 173

Tang Tarihi 125

Tanrı Dağı 96

Tanrı Dağları 15, 41, 52, 61, 89, 90, 94,
96, 116, 127, 157, 180, 182, 183, 184,
192, 194, 199, 232, 233, 254, 280,
281, 296, 325, 327, 330, 331, 333

Tanyu 201, 337

T'a-po Kağan 47, 48

Taras 17, 46, 51, 52, 89, 90, 134, 164,
165, 166, 167, 169, 174, 175, 183,
184, 187, 188, 191, 195, 196, 240,
246, 265, 266, 274, 281, 290, 329,
330

Tarbagatay 55, 57, 61, 74, 326, 330

Tardu 17, 41, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 186,
197, 278, 283

Tarduş 24, 39, 42, 57, 59, 62, 63, 69, 71,
72, 73, 80, 82, 91, 103, 104, 118, 123,
125, 126, 127, 129, 152, 183, 187,
195, 198, 200, 211, 221, 267, 278

Tardu Şad 53, 55

Tarduş Bey Kül Çor 80

Tarduşlar 91, 102

Tarım Havzası 113, 127, 326, 332

Tarman 51, 52, 53

Tarman Çora 51

Tarman Kağan 51, 52, 53

Taşkent 23, 41, 56, 59, 62, 96, 123, 124,
127, 134, 136, 145, 166, 170, 175,
178, 218, 321, 325, 326, 328

Taş Oğuz 144

Taspar 47, 50

Taş Rabat Kervansarayı 281

Tatar Han 298

Tataristan 53, 136, 290

Ta-teu Han 52

Ta-t'u Han 47

T'at'u'nun 52

Tavşancıl 215

Tche-nou 102, 115, 119, 120

- Tcheou I-tı 113
 Tcheou tche-tou 61
 Tchong-tsie 112, 113, 119
 Tchong Tsong 112
 Tch'ou-mou-koen 61, 62, 75, 169, 180
 Tekes 41, 42, 321, 331
 Tekes İlçesi 331
 Tekes Irmağı 331
 Tekes Nehri 41, 327, 331
 Tekin 216
 Tekis Vadisi 54
 Temur 323
 Temür Kazık 96, 185
 Teng-li-i lo-mi-şi 173
 Tengride Bolmuş 173, 179, 182
 Tengri Kağan 127, 161, 179
 Teskey Ala Dağları 326
 Tevarih-i Âl-i Selçuk 101, 130, 340
 Tevârih-i Âl-i Selçuk 93
 Tiberius 47
 Tibet 15, 61, 62, 64, 69, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 112, 119, 127, 129, 135, 143, 144, 149, 151, 152, 158, 183, 186, 188, 237, 243, 244, 245, 332, 335, 336
 Tibetliler 63, 64, 127, 134, 137, 146, 158, 176
 Tie-li-şi 58, 59, 80
 Tie-li-şi Kağan 58, 59
 Tim-lim 290
 Timur 22
 Ting-İng 19
 Tıraz 330
 Tiwa 256
 T'oen tch'ouo 76
 Toğu Balık 104
 Toharistan 49, 58, 60, 83, 107, 120, 146, 147, 156, 187, 331, 337
 Toharistan Yabguluğu 60
 Tokmak 17, 61, 72, 89, 95, 106, 107, 120, 134, 141, 142, 160, 183, 187, 188, 195, 266, 280, 281, 327, 328, 331
 Töles 19, 23, 82, 267, 278
 Tölis 15, 19, 23, 39, 41, 42, 51, 55, 57, 59, 62, 63, 71, 72, 73, 82, 89, 91, 97, 98, 125, 127, 152, 169, 180, 187, 194, 195, 200, 211, 221
 Tölis boyları 42, 51, 73, 89, 187, 194, 195
 Tölisler 57, 71
 Tomanın Kalesi 311
 To-mo-şi 176
 To-mo-tu 176
 Tomris Hatun 285
 Tong Yabgu 57, 329
 Tonyukuk 10, 16, 20, 24, 70, 98, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 126, 128, 163, 193, 195, 203, 207, 235, 261
 Tonyukuk Yazıtı 10, 16, 20, 98, 114, 195, 235
 Topkapı Sarayı 93, 185, 339
 Torugart Geçidi 281
 Torumçı 215
 T'ou-ho-sien Çur 164, 165, 167, 168, 169, 170, 175, 196, 197, 262
 T'ou-mo-tou k'üie hie-kin 165
 T'ou-sien 147
 Toymaduk 139, 185, 262
 Trabzon 262
 Ts'an-yu 79
 Tuan Ye 31, 32
 Tuba 3 Yazıtı 16
 T'u-chüeh 34, 35
 Tüger 256
 Tuğşad 64, 142
 Tu-k'i-şi 77, 110, 172, 194
 Tu-k'i-şi Ho-lo-che Çur 77, 194
 Tulan Kağan 50
 T'u-liu'lar 125
 Tu-lu 15, 23, 42, 50, 52, 55, 57, 58, 59, 62, 63, 69, 71, 72, 73, 82, 83, 89, 91, 97, 98, 125, 169, 180, 194, 195, 211, 267, 278
 Tu-lu Kağan 57, 58, 59, 71, 82, 83, 211
 Tu-mo-che 165, 166, 167
 Tunga Tigin 104, 127
 Tungra 51, 104
 T'ung şe-hu 55, 71

- Tung Yabgu 55, 56, 57, 278
 Tun-huang 33, 34
 Tun-huang Tarihi 33
 Tun Yabgu Kağan 55
 Tüp 327
 Turfan 32, 33, 35, 56, 60, 95, 147, 331
 Türgiş Devleti 11-13, 15-19, 21-25, 27, 37, 59, 67, 70-71, 75-79, 81, 85, 87-88, 91, 93-98, 100-102, 104-107, 110-112, 115, 119-131, 134-136, 140-145, 149-150, 152-154, 159-160, 162, 164-165, 167, 169-170, 172, 174-175, 177, 180-183, 185, 187-188, 191, 193-200, 203-205, 207, 209, 211-212, 221-224, 226, 229-230, 232-234, 237, 239-243, 251-253, 259, 261, 263, 265-274, 278-279, 283-284, 287-290, 292, 301-302, 304-306, 309-311, 315-316, 319, 321, 327, 329-331
 Türgiş Kagan Bay B(a)ga 269, 270, 271, 273, 275
 Türgiş Kagan Bay Baga 267
 Türgiş Kağan Bay Baga 87, 93, 94, 175, 197, 198, 252, 265, 266, 270, 278
 Türgiş Kağanı 16, 24, 92, 94, 103, 109, 118, 119, 135, 137, 165, 203, 224, 260, 261, 267, 269, 271, 273, 275
 Türgişler 15-18, 20-21, 39, 41, 61-62, 70, 73, 77, 80, 87-89, 91, 94-95, 98, 101-104, 107-109, 111-114, 116-117, 119, 121, 125-129, 134-139, 142-145, 148-150, 152-153, 159, 162, 164-165, 170, 174, 176-184, 187-188, 192, 194, 196, 205-206, 210-212, 231, 233-234, 242, 245, 260-261, 264-266, 281-282, 290, 295, 306, 321, 324, 326, 333
 Türk 15-17, 19-25, 29-30, 34, 36, 40-50, 53-55, 58, 61, 63-66, 70-71, 73, 77, 83, 87, 89, 91, 96, 98-100, 102-105, 107-108, 110, 112-114, 117, 119-121, 123-124, 127-128, 130-131, 133-134, 136-138, 142-143, 145, 149, 152, 158-162, 167, 169-170, 176-178, 180, 182-184, 186-188, 191-194, 196, 198-199, 201, 203, 206-210, 212, 222, 225, 227, 229-230, 232, 234, 237, 239-240, 242, 251, 253-255, 257-258, 261, 263-266, 278-279, 283, 285, 289-290, 294-296, 298-299, 301, 306-307, 310-311, 313-315, 318-319, 325, 328, 332
 Türk Bilge Kağanı 20, 73, 98, 152, 199
 Türkçe 5
 Türküş 181
 Türkistan 30, 41, 56, 60, 61, 62, 64, 107, 134, 136, 142, 143, 158, 159, 160, 161, 162, 178, 186, 195, 242, 266, 283, 323, 325, 326, 327, 336, 338
 Türkistan 131
 Türkiye 10, 15, 17, 18, 25, 74, 226, 239, 263, 333
 Türkiye Cumhuriyeti 18, 19, 25, 239, 263, 333
 Türkler 17, 19, 30-31, 34, 41, 43-45, 47-48, 50-53, 64-65, 69, 72, 89, 96, 100-101, 105, 108, 110, 126, 128, 136-137, 142-143, 146, 148, 153, 163, 167, 170, 178, 181-184, 191, 194, 197-198, 201-205, 207, 209-210, 213, 222, 234, 242, 253, 266, 283-285, 292-296, 298, 300, 307-308, 313-315, 330, 332
 Türkmen 133, 181, 186
 Türkmenistan 15, 25, 133, 239, 284, 288, 289, 327, 333, 338
 Türkmenler 181, 185
 Türksantos 48
 Türk Sir budunu 20
 Tu-sien 147
 Tu-tan 106, 127
 Tutırka 256
 Tuva 293
 T'u-wu 39, 40
 T'u-yü-hun 19
- U**
- Ubeydullah 64, 105
 Ubeydullah b. Ziyad 64
 Üç Devlet Dönemi 30
 Uçele 15, 19, 20, 21, 22, 24, 70, 77, 87,

- 93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 175, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 205, 211, 252, 253, 261, 265, 266, 267, 278
- Uçele Kağan 17, 20, 87, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 187, 195, 198, 205, 252, 265, 266
- Üç İllig 21, 93
- Üç Oğuzlar 17
- Üçok 52
- Ugan 19
- Ulaş 15, 16, 19, 21, 70, 78, 87, 93, 94, 131, 187, 193, 198, 212, 253, 261, 265, 278
- Ulaş oğlu Salur Kazan 132
- Ulaş oğlu Salur Kazan Bey 93
- Ulayundluğ 256
- Ulh-vi-te Tekin 165, 167
- Ulrich Haarmann 202, 340
- Ulu Ay Ana 201, 202
- Ulu Ay Ata 201
- Ulu Dağlar 181, 185
- Ulughustang 326
- Uluğ Talas 329, 330, 332
- Ulu Han Ata 201, 202, 298, 338
- Ulungur Irmağı 116, 117, 331
- Ulu Tağ 96, 185
- Üregir 216, 219, 256
- Ürgenç 137
- Urumçi 89, 194, 281, 324
- Urungu 116, 182, 324, 331, 332
- Urungu Irmağı 325
- Urungu Nehri 116
- Uruz 131, 164, 165, 168, 197, 220, 231, 234, 260, 262, 294
- Uruz Bey 165, 220, 234, 260, 262, 294
- Usruşana 156
- Uşrusana 161
- Uşun Koca 262
- Uşun Koca oğlu Egrek 234
- Uşun Koca oğlu Segrek 262
- Uşun Koca oğlu Segrek Boyu 262
- Uygur 16, 22, 51, 53, 54, 59, 62, 80, 89, 100, 116, 141, 173, 175, 178, 194, 207, 239, 240, 258, 259, 267, 278, 281, 284, 288, 290, 298, 299, 324, 326, 327, 330, 331, 332, 335, 340
- Uygurlar 15, 20, 39, 54, 61, 163, 177, 180, 182, 310
- Uygur Özerk Bölgesi 89, 194, 324, 325, 326, 327, 330, 332
- Uzkeşler 183
- V**
- Vakatü'ş-şi'b 150
- Valentinos 47
- Vatikan 126, 133
- Velâsağun 254, 324
- Volga 55, 57
- W**
- Wang-Fang 65
- Wang Huei 109
- Wang Yen-t'ê 311
- W. Eberhard 202, 293, 294
- Wei Devleti 30
- Wu Devleti 30
- Wu-huan 19
- Wu-hui 33, 34
- Wu-wan 19
- Wu-yen-chü-te Han 29
- X**
- Xing xi wang ke han 20
- Y**
- Yabgu Türkleri 15, 66
- Yafir 214
- Yafinc 332
- Yakut el-Hemevî 145, 283
- Yang su Tegin 50
- Yapar 218
- Yapır 218
- Yarış Ovası 117, 118, 332
- Yasir 214
- Yayık Nehri 139
- Yazgır 256

Yazıcıoğlu Ali 99, 101, 130, 131, 213,
 340
 Yazır 131, 214, 218
 Yedisi 323
 Yedisu 15, 21, 41, 77, 89, 110, 183, 192,
 194, 204, 232, 264, 332
 Yeke-arık 137
 Yençi Hui 332
 Yengisar ilçesi 327
 Yenikent 96, 181, 185
 Yenisea 290
 Yenisey Nehri 16, 168, 242
 Yeşkurî 136
 Yevm el Ateş 145, 148
 Yezid 136, 137, 143
 Yezid b. Mühelleb 136, 137
 Yiğdir 216
 Yincü Ögüz 96
 Yin Dağları 52
 Ying-p'o 52
 Yi-teh 34

Yıldız Nehri 52
 Yıva 217
 Yıwa 256
 Yuan tsiu 109
 Yudino 122, 242, 243
 Yulduz Vadisi 61, 79, 282, 332
 Yumak Bay 287
 Yüregir 216

Z

Zambil 254, 328
 Zaysan Gölü 90, 95, 326, 332
 Zerdüşizm 18, 188
 Zerdüşlük 284, 327
 Ziyad b. Ebih 64
 Ziyad bin Salih 178, 179
 Zübeyr b. Hayyan 65
 Zülkarneyn 100, 253, 254, 255, 257,
 258, 259